БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, БАТЫЖЫҢДАР!

ШЫН

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязынның Тыва область болгаш Кызыл хоорай комитеттериниң, ажылчы чоннар депутаттарының область Совединиң органы

1925 чылда үндезилетинген

1953 ДЕКАБРЬ 25 ПЯТНИЦА № 249 (2934)

ӨРТЭЭ 20 КОП.

БО ХҮНГҮ СОЛУНДА:

1953 чылдың декабрь 8-те АКШ-тың президентизи Өйзенхауэрниң чугаазынга холбаштыр Совет Чазактың медеглели (1 арын).

И. Нечаев.—Сибирьге мал ажылының продуктулуун бедидериниң аргалары (2 арын).

ССРЭ-ниң Даштыкы Херектер Министерствозунда (2 арын).

Ниитиниң мал ажылының улам ыцайгы хөгжүлдези дээш ажылдаар: **Т. Балган.**—Малчыннар ортузунга ажыл чорувастаан; Малчыннарның чедиишкиннери (редакцияга чагаалардан)— (3 арын).

Г. Егоров.—Корей улус чурттуң улус ажыл-агыйын чедиишкинниг катап тургузуп турар (4 арын).

Индияның хөй-ниитизи делегейниң Сталинчы шанналын Сахиб Синг Сокхейге тывысканын байырлап турар (4 арын).

Делегейниң Сталинчы шанналын Говард Фастка тывысканы-биле ооң меделгели (4 арын).

1953 чылдың декабрь 8-те АКШ-тың президентизи Эйзенхауэрниң чугаазынга холбаштыр Совет Чазактың МЕДЕГЛЕЛИ

АКШ-тың президентизи Эйзенхауэр декабрь 8-те атомнуг чепсектиң дугайында айтырыштыр КНО-нуң Кол Ассамблеязынга чүве чугаалаан.

АКШ-тың ССРЭ-де элчини дээрги Ч. Болен декабрьның 7-де ССРЭ-ниң Даштыкы Херектер Министри В. М. Молотовка чораан болгаш президентиниң чугаазынга киргеп турар саналдарже Совет чазактың кичээнгейин углаарын бодунуң чазаның дааскынын ёзугаар дилээн. Декабрьның 9-та дээрги Ч. Болен Эйзенхауэрниң чугаазындан алдынган чамдык түүлдерни В. М. Молотовка чоруткан.

Декабрьның 21-де ССРЭ-ниң Даштыкы Херектер Министри В. М. Молотов президент Эйзенхауэрниң чугаазынга холбаштыр Совет чазактың мооң адаанда парлатынып турар медеглелиниң текстизин дээрги Ч. Боленге тудускан.

В. М. Молотовка АКШ-тың элчини дээрги Ч. Боленниң чагаазы болгаш КНО-нуң Кол Ассамблеязының хуралынга президент Эйзенхауэрниң кылган чугаазындан дээрги Боленниң чорутканы чамдык түүлдер кады парлатынып турар.

Совет чазактың медеглелинде чугаалап турары болза:

КНО-нуң Кол Ассамблеязынга декабрьның 8-те кылган чугаазында АКШ-тың президентизи Эйзенхауэр атомнуг чепсектиң эндере бүдүрүлгезиниң проблемазынга доктааган.

Бир эвес атомнуг чепсектиң эндере бүдүрүлгезинге удур хемчегларын турар байдалдың делегейниң улустарынга айыылдыын АКШ-тың президентизи долу үндезилел-биле онзалап демдеглээн. Ол чорук ам, кажан атомнуг чепсек-биле чергелештир бодунуң күүзү атомнуг чепсекке бодаарга ыракта ажып турар водородтуг чепсек тургустуна берген үеде, черле дыка шын болуп турар. Самолёттар чокка-ла, амгы үениң техниказының муң-муң километрге ажыглап болур арганы берип турары ракеттиг чепсек, а ол ышкаш атом оъктталгалыг торпедалар дээн чижектиг боо-чепсектиң өске-даа ындыг чаа хевирлериниң дугайын база уттуп болбас.

Атомнуг энергияны ажыглаарының практиктиг болдунар аргазын ажытканы болза, амгы үениң эртеминиң болгаш техниказының эн улуг чедиишкини болур. Атомнуг энергияны дайын-даа сорулгаларынга ажыглап болурунуң аргазы, ону тайбың-даа сорулгаларга ажыглап болурунуң аргазы ажытынган. Сөөлгү үеге чедир-ле атомнуг энергияны нургулайында боо-чепсек бүдүрериге ажыглаарынче түүкүп турган. Ынчаарга кижи төрелгетен болза, атомнуг энергия үүгле тайбың хереглелдерге ажыглатынган турзун, кижилерни массалыы-биле узуткаары болгаш хоорайларны араатанзыг ёзу-биле буза шавары дээн ышкаш, улустарның алдархындүзүнге болгаш арын-нүүрүнге чөрүшкек болуп турар, шак ындыг сорулгаларга атомнуг энергияны ажыглаарын болдурбас дээрзинге сонуургалдыг.

Кижилерни массалыы-биле узуткаарының химиктиг болгаш бактериологтуг чепсээн ажыглаарын кембуруулуг чорук болур деп санааш, ындыг чепсектерни хоругдаарының дугайын барык-ла 30 чылдар мурнунда 49 күрүнелерниң чазактары дугурушкаш, 1925 чылдың Женева протоколунга ат салганнар. Чазактарның аразында, чогуур үезинде Совет Эвилелиниң-даа ат салганы, ол дугуржулга бодунуң чогумчалыг түннелдерин берген.

Тыныш боогдадыр болгаш хоранның газтар, а ол ышкаш химиктиг чепсектиң өске-даа, хевирлери чижектиг, кижилерни массалыг узуткаарының ындыг чепсээ делегейниң бирги дайынының үезинде калбаа-биле ажыглатынып турган дээрзин бүгүде билир, ону ажыглаан чорукту улустар шинтпирлии-биле буруу шапкан. Хоорайларның чурттакчыларынга эң аар аарыгларны халдадыр сорулгалыг хоралыг бактериологтуг чепсекти ажыглаарының кыжаныы-даа ынчан-на диргелип келген турган, кижилериниң аажок хөй кезииниң арын-нүүрү ооң-биле эптежип шылдаваан. Ынчангаш ол чорук улустар аразының үстүнде адатырган Женева протоколу ышкаш дугуржулгазын эргежок чугула болдурган, ооң-биле дайынга химиктиг болгаш бактериологтуг чепсекти хереглээрин буруу шапкан болгаш хоругдаан.

Бир эвес, бүгү-ле күрүнелер амдаа күштүг болдуруп бадылаваандаа бол, 49 күрүнелериниң ат салганы, ол протокол чок турган чүве болза, химиктиг болгаш бактериологтуг чепсекти делегейниң ийги дайынынга-даа хереглээрин моондактаар кандыг-даа фактор турбас ийик дээрзи мырыңай-ла илдең-дир. Делегейниң ийги дайынынга чаңгыс-даа чазак химиктиг болгаш бактериологтуг чепсекти хереглээринден дидинмээн факт болза, күрүнелериниң химиктиг болгаш бактериологтуг чепсекке удур угланган үстүнде адатырган дугуржулгазы чогумчалыг түүнелдерлиг болганын көргүзүп турар-дыр. Ооң-биле чергелештир, улустар аразының дугуржулгазынга даянгаш, антигитлержи коалицияның күрүнелери дайынга химиктиг болгаш бактериологтуг чепсекти дайзының ажыглаар дээн оралдажыышкыннарынга шинтпирлиг ойтур шавыышкынны таварыштырар деп быжыы-биле меделгээн чоруктуң ужур-дузазын база-ла биче-лепип болбас.

Айытынган бодалдар атомнуг болгаш водородтуг чепсекке база-ла аразынга кады ажылдажылганы быжыглаарынче угланган политиказынга дүгжүп турар.

Атомнуг чепсектиң дугайында бодунуң чугаазынга декабрьның 8-те АКШ-тың президентизи улустар аразының дүшкүүрлүг чоруун кошкадырының болгаш бот-боттарының тайбың бүзүрежиринге таарымчалыг байдалды тургузарының проблемазынын чугула ужур-дузазын демдеглээн. Улустар аразының харылзааларында дүшкүүрлүг чорукту чавырылдырарынга дуза кадарынче болгаш бүгү делегейге тайбыңны быжыдарын хандырарынче өскерлиг чокка чүткүп турар Совет чазактың үзел-бодалдарынга ол чорук база-ла дүгжүп турар.

Ол орукка чедиишкиннерни чедип алыр төлээде, улустар аразының харылзааларында дүшкүүрлүг чорукту кошкадырынга шаптык болуп турар чылдагааннарны чайладырының талазы-биле кады күжениишкиннер эргежок чугула. Совет Эвилелин ап көөрге, бистер чурттуң тайбың экономиказын болгаш культуразын улам ыцай көдүрериниң кайгамык чугула-биле эптежип шылдаваан. Ынчангаштың президент Эйзенхауэр чогуур хамаарышкан күрүнелер «нормалдыг уранның» болгаш химиктиг элементилерге чарлыр материалдарның талазы-биле боттарының курлавырларының кандыг-бир кезиин атомнуг энергия талазы-биле бүгү делегей органынга» тайбың сорулгаларга ажытлаар кылдыр амдан эгелээш, моон соңгаардаа үргүлчүлеп дужааган турар, ол орган Катышкан Нациялар Организациязының камгалалынга турар деп саналды идип үндүрген. Ол санада, оон аңгыда, атомнуг энергияның талазы-биле бүгү делегей органының эргезинге «кирген химиктиг элементилерге чарлыр болгаш өскедаа материалдарны чыырының, кадагалап камгалаарының харыысалгазын аңаа онаап болур ийик» деп айтып турар.

Ол санал чүү дээни ол деп чүвени көөрү эргежок чугула.

Бирээде, ол санал болза, атомнуг материалдарның бар болгаш тургустунар курлавырларындан тайбың сорулгаларга чүгле «кандыг-бир» бичии кезиниң тускайлатынарын сүмелеп турары ол-дур. Оон алгаш көөрге, атомнуг материалдарның кол массазы эрги хевээр-ле чаа-чаа атомнуг болгаш водородтуг бомбаларны бүдүреринче угланыр болгаш атомнуг чепсекти улам ыцай мөөңнээриниң база ол чепсектиң улам улуг үргедекчи күжүнүн чаа хевирлерин тургузарының болдунар долу аргазы хевээр артар апаар-дыр. Ындыг болганда, атомнуг болгаш водородтуг чепсекти бүдүрүп болур аргалыг күрүнелерни ол санал амгы хевээр тургаш чүнүң-биле-даа моондактап тудуп ыцдавас.

Ийиде, президент Эйзенхауэрниң саналы атомнуг чепсекти ажыглап болурунуң аргазының бодун бичиндаа кызыгаарлавайн турар. Ол саналды хүлээп алыр чорук атомнуг чепсекти кандыг-даа сорулгаларга, кайы-даа үеде ажылгаарынга агрессорну чүнүң-биле-даа кызыгаарлавайн турар. Ындыг болганда, ол санал атомнуг халдаашкынның айыылын хензиг-даа кошкатпайн турар.

Ынчангаш, АКШ-тың талазындан идип үндүрген санал, бодунуң амгы хевири-биле алырга, атомнуг чепсектиң өзүп турар бүдүрүлгезин моондактап доктаатпайн турар болгаш ол чепсекти ажыглап болурунуң аргазын кызыгаарлавайн турар деп түүнелди кылыр апаар. Мүн саналдың боттуг ужур-утказын үнелеп көөрде, ону барымдаалавайн барыр болбас.

Бир эвес ол санал агрессияның чепсээ болур атомнуг чепсекти хоругдаарының эргежок чугулазын чүүлзүнүп хүлээрин барымдалаан болза, ол өске ужур-уткалыг турар ийик. Ынчаарга АКШ-тың президентизиниң чугаазында атомнуг чепсекти хоругдаарының эргежок чугулазының дугайы кирбейн турар-дыр. Амгы атомнуг үеде Бүгү делегейниң улустарынга кыжанып турар атомнуг чепсектиң онза айыылын президент Эйзенхауэр онзалап демдеглээн болзажок, атомнуг чепсекти хоругдаарының дугайында айтырыг ол чугаада ооп кагдынган.

Улустар аразының дүшкүүрлүг чоруун чавырылдырарының эргежок чугулазын чугаалап база ол хирезинде, атомнуг чепсекти хоругдаарының проблемазын ооп кааптып болур бе?—деп айтырыг үнүп келир. Ол айтырыгга ийи аңгы харылар туруп болбас. Улустар аразының харылзааларында дүшкүүрлүг чорукту чавырылдырарынче болгаш тайбыңны быжыглаарынче чүткүп турар бүгү кижилер болза, ол проблеманың эң дүрген чогумчалыг шинтпирлетинерин чазактар чедип алзын деп негевейн барып шыдавастар.

Улустарның сагыжын амыратпас чорук колдуунда-ла атомнуг дайынның тыптып кээп болур аргаларыбиле холбашкан деп чүве эки билдингир, ынчаарга атомнуг чепсекти хоругдавайн турган, ол дайынның айыылын чайладып болбас. Атомнуг чепсекти хоругдаар деп Катышкан Нациялар Организациязы ол айыылдың тыптып келгениниң эң эгезинден тура-ла ону база ынчаар санап келген.

Ол сорулганы шинтпирлээриниң оруунга таваржып турар бергелер чок деп кым-даа сөглеп шыдавас. Ынчалза-даа Катышкан Нациялардың талазындан болгаш хамыктың мурнунда ылаңгыя аңаа хамааржыр күрүнелериниң талазындан атомнуг чепсекти хоругдаар дугайында болгаш хоругдалды амыдыралга боттандырарының ёзулуг делегей контролюн тургузар дугайында айтырыгның талазы-биле улустар аразынга дугуржулганы чедип алырыбиле четчир күженишкиннер ам алдынган деп чугаалап болбас. Моон ужурунда бо айтырыгны шинтпирлээрин моон-даа ыцай соңгаарладып азы амгы үеде бир эвес ол айтырыг улам чидиг тургустунуп турза-даа, ону оюп кааптар хире байдалды тайбынга ынакшылдыг улустарга тайылбырлаары болдунмас болур ийик.

Моон ужурунда атомнуг болгаш водородтуг чепсектерни, массалыг узуткаашкын чепсектериниң өскедаа хевирлери чижектиг чугаа чокка хоругдаарын, ооң-биле кады ол хоругдаашкынга делегейниң шыңгыы контролюн тургузарын Совет Чазак мүрнукузу ышкаш эң чугула болгаш оон аңгыда соңгаарладып болбас проблема деп санап турар. Во сорулганы дүрген шинтпирлээринге тайбыңга ынакшылдыг бүгү улустар сонуургалдыг.

Бир эвес хамык херекти атомнуг материалдарның кандыг-бир хөй эвес кезээн тайбың сорулгаларже угландырыгаш, а ол материалдарның үзүктел чокка өзүп турар санныг кол кезээн улам-на улам үрээшкинниг атомнуг чепсекти бүдүреринче угландырар болза, атомнуг дайынның айыылы бичии-даа кошкавас. Ол чорук атомнуг чепсектиң талазы-биле улустарның серемчилелин кошкадырынга бараан болуп болур, ынчалза-даа атомнуг дайынның боттуг айыылын эвээжедиринге дузалап шыдавас.

Бир эвес күрүнелер аразынга дугуржулганы атомнуг материалдарның кандыг-бир бичии хуузун тайбың сорулгаларга киргеш, а атомнуг чепсекти бүдүрүп үндүрериниң моон-даа соңгаар үүнүң-биле-даа кызыгаарлавазынга чедирер болза, улустар аразының ындыг дугуржулгазы атомнуг чепсекти бүдүрүп үндүреринге шуут чөпшээрелди херек кырында бергени болур ийик. Атомнуг чепсекти бүдүрүп үндүреринге делегей чөпшээрели агрессчи күштерге ажыглал болур ийик. Ындыг байдал атомнуг чепсекти хоругдаар дугайында дугуржулга чедип алырын үүгле чиигетпес эвес, харын-даа айытынган дугуржулганы чедип алырының оруунда чаа моондак болур ийик.

Бир-тээ бис тайбыңны камгалаарынче үүткүп турар болганывыста атомнуг дайынның айыылын талазы-биле серемчилелди кошкадыры-даа, атомнуг чепсекти бүдүрүп үндүреринниң делегей чөпшээрели-даа бистиң сорулгавыска кирбес. Шак моон ужурунда тайбыңга ынакшылдыг бүгү улустарның сорулгазы тайбың сорулгаларга атомнуг материалдарның кандыг-бир бичии кезээн киирери-биле кызыгаарлатынары эвес деп чүвени билири эргежок чугула. Атомнуг материалдарның кандыг-бир кезээн эвес, а шуптузун тайбың сорулгаларже бүрүнү-биле угландырган турары эргежок чугула, ол чорук үлетпүрү, көдээ ажылагыйны болгаш транспорту көдүреринге, медицинага эң үнелиг атомнуг ажыдыышкыннарны ажыглаарынга, ону ажыглаары хөй адырларга техниканы сайзырангайжыдарынга, эртемниң моон ыцайгы улам бедик депшилгезинге көстүп көрбээн аргаларны ажыдар ийик.

Элээн хожудангай районнарның экономиктиг хереглелиниң дугайында чогуур сагыш салбышаан, атомнуг болгаш водородтуг чепсекти хоругдаары болгаш бүгү атомнуг материалдарны улустарның тайбың хереглелинге ажыглаары болза, ооң-биле кады аңаа боо-чепсекти шинтпирлии-биле кызырар дугайында айтырыг талазы-биле дугуржулганы чедип алыр арганы чиигедир ийик. Ол чорук бодунуң ээлчээнде хөй-хөй күрүнелерде хөй санныг армияларын, шериг ужар-түүлүнүң, шериг-далай флодунуң туруп турары-биле холбаштыр, тодаргайлаарга, амгы үеде боо-чепсекти эндере бүдүрүп турары-биле холбаштыр улустарның үүктеп турары аар үндүрүглерин улуу-биле чиигедиринге чедирер ийик.

Атомнуг чепсекти хоругдаарының, оон-биле кады ол хоругдалга делегей контролюн тургузарының болгаш ол чепсекти ажыглаарындан чугаа чокка ойталаарының чугулазын билир чорукту бо бүгү нетеп турар. Моон ужурунда бо айтырыг талазы-биле улустар аразының чогуур дугуржулгазын соңгаарлатпайн чедип алырын Совет Чазак моон-даа соңгаар негээр.

Президент Эйзенхауэрниң киирген саналынга хамаарыштыр конфиденциалдыг болгаш дипломаттыг чугаалажыышкыннар дугайында оон меделгелин канчаар көөрүл дизе, Совет Чазак бодунуң тайбынга ынакшылдыг политиказын чайгылыш чокка барымдалааш, ындыг чугаалажыышкыннарга киржиринге беленин илередип турар. Маргылдаалыг айтырыглар талазы-биле боттоттарынга таарымчалыг дугуржулгаларының эргe-ажыктарынга чедип алыр сорулга-биле күрүнелер аразынга шуут, чугаалажыышкыннарны Совет Чазак улуг ужур-дузалыг кылдыр кезээде көрүп турар.

АКШ-тың саналы бодунуң чугула кезектеринде тодаргай эвес уткалыг үүлдер бар болгаш атомнуг чепсекти хоругдаарының эргежок чугулазын көрбейн, ол ышкаш ол чепсекти ажыглаарындан ойталаарын база көрбейн турар болганда, АКШ-тың чазаа бодунуң медеглелинге дүгжүп турар кылдыр чогуур тайылбырны бээрин Совет чазак ооң-биле кады манап турар.

Атомнуг дайынның коргунчуг чоруктарындан кижи төрелгетен чайлаан турар ужурлуг болгаш чайлап болур деп үвеге Совет чазак ханызы-биле бүзүреп турар. Бо сорулганы шинтпирлээр талазы-биле онза харыысалга атомнуг чепсектиң күчүзүн шингээдип апкан күрүнелерге онаажып турар.

Совет Эвилелин ап көөрге, ооң бодалгазы мырыңай тодаргай. Ол бодалга болза, кижи төрелгетениң угаанының улуг ажыдыышкынын цивилизацияга удур эвес, а ооң бүгү талалыг депшилгезинче, кижилерни массалыы-биле кырарынче эвес, а тайбың хереглелче, чоннуң чаагай байдалынын көдүрүүшкүнүн бүгү хемчег-биле хандырарынче угландырары болуп турар.

Ол чугаалажыышкыннар чоруп турунда Совет Эвилелиниң моон адаанда саналын катап көрген турар деп чүвени Совет Чазак барымдаалап турар:

Дугуржулганың киржикчи-күрүнелери улустар аразының дүшкүүрлүг чоруун эвээжедиринче үүткүлдү удуртулга болдургаш, атомнуг, водородтуг болгаш массалыг узуткаашкынның өске-даа чепсектерин ажыглавас деп байырлыг шуут хүлээлгени боттарынга ап турар.

Бо айтырыг талазы-биле делегей дугуржулгазын чедип алыры болза, атомнуг энергияны дайын сорулгаларынга ажыглаарын хоругдаар дугайында дугуржулганы күүседирин хандырар делегейниң шыңгыы контролюн тургуспушаан, атомнуг, водородтуг болгаш массалыг узуткаашкынның өске-даа чепсектерин күрүнелериниң боо-чепсеглениишкининден шуут уштурунче орукка чугула базым бооп болур.

Атомнуг болгаш водородтуг өлүмнүг чепсектерден кижи төрелгетенни чайладыр дугайында ханы сагыш салыышкын-биле долдунган Совет Эвилели болза, ол чепсек кижилерге удур кажан-даа угланмазын дээш бүгү күштерин салыр.

Көдээ ажыл-агыйның мурнакчыларының дуржулгазындан

Сибирьге мал ажылының продуктулуун бедидериниң аргалары

Бистиң совхозтуң коллективи партияның Төп Комитединиң сентябрь Пленумунуң доктаалын кичээнгейлии-биле хандыр өөренип турар. Ол доктаалда көдээ ажыл-агыйны улам ынай хөгжүдериниң аргалары тодаратынган, көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезиниң адыр бүрүзүнүң көдүрлүүшкүнүнүң программазы ажылдан кылдынган. Мал ажылын хөгжүдериниң айтырыгларынга Пленум канчаар-даа аажок улуг кичээнгейни үндүрген, эң чоокку ийи-үш чылдарда мал ажылының продуктуларының бүдүрүлгезин дыка бедидер сорулганы салган.

Чурттуң мал ажылының бедик продуктулуун чедип алган эң дээре ажыл-агыйларның санынга бистиң «Омский» совхозтуң адын киирип демдеглээнинге совхозтуң эр, херээжен ажылчыннарынга болгаш тускай эртемниглеринге хөй-хөй үүлдерни хүлээдип турар.

Пленумнуң доктаалын чугаалажып көргеш, бо совхозтуң ажыл-ишчилери чаа бедиткен хүлээлгелерни боттарынга алганнар. Инек бүрүзүнден чылда 6000 килограммдан эвээш эвес сүттү саап ап тургаш, мал ажылының немелде продукциязын алыр дээш социалистиг чарыш фермаларда калбарган.

«Омский» совхоз мыйыстыг бода малдың үрелиг чаш төлүн өстүрүп турар. Бистиң бараанныг продукциявыстың код хевири—хоорай чонунга херектиг сүт болур. **Бис чылда 2000 тонна ажыг эң эки шынарлыг сүттү дужаап турар бис.** Совхоз малдың үрелиг чаш төлү-биле чурттуң элээн районнарын хандырып турар. Ажыл-агыйның чедишкиннериниң дугайын дараазында саннар болгаш фактылар чугаалап турар. **Бир эвес 1944 чылда инек бүрүзүнден саап алыр сүт 3406 килограмм болуп турган болза, эрткен чылда инек бүрүзү ортумаа-биле 5336 килограмм сүттү берген.**

Сөөлгү беш чылдарның дургузунда ажыл-агыйның бараанныг чоруу ийи катап өскен. Ам бүдүрүлгениң бүгү адырлары орулгалыг болуп турар. Ажыл-агыйның орулгалыг чоруу чыл келген тудум-на бедип турар. Эрткен чылда тарылга черинің гектар бүрүзү 1163 рубль орулганы берген, ол болза, дайын мурнунда 1940 чылдаагызы-биле дөмейлээрге 178 хуу болур.

Бо чедишкиннер бисти онза өөртүп турар, чүге дээрге, элээн каш чылдарның мурнунда безин ажыл-агыйга улуг каражаларны, бүдүрүлгежи эвес чарыгдалдарны болдуруп, продукцияның бот-үнези улуг турган болгай.

Ажылга орулгалыг болур чорукту, ажыл-агыйның орудгалыын бедидерин кандыг аргалар-биле чедип алган бис, ынчаш? Совхозтуң коллективи мал ажылының хөгжүлдезинде чедишкиннерни кандыг-кандыг аргалар болгаш методтарның дузазыбиле чедип ап шыдапканыл? Кыска үениң дургузунда мал ажылының продуктулуун улуу-биле бедидер арга Сибирьниң бүгү ажыл-агыйларында бар деп чүвени бистиң дуржулгавыс көргүзүп турар. «Омский» совхозта боттандырып турар үүлдерни Сибирьниң районнарының хөй нуруузунга боттандырып болур.

МАЛДЫҢ ЧЕМ СУУРУ БОЛГАШ ПРОДУКТУЛУУНУҢ ӨЗҮЛДЕЗИ

Бот-үнени чиигедир дээш демиселде кол үүл болза, продукцияның, бараанныг көвүдедири, малдың продуктулуунуң өзүлдези болур. Бир эвес инек бүрүзү чылда 500 — 1000 килограмм сүттү берип турар болза, ону сүт угланыышкынының бедик орулгалыг ажыл-агыйы деп саналары берге. **Олар малдың продуктулуун көвүдедир талазы-биле ажылды бистиң коллектив мыйыстыг бода малдың уксаазын экижидериниң эгелээн.** Сибирьниң биче продуктулуг, ынчалза-даа шыдамыккай инектериниң уксаазын эстфриз уксаа-биле хайнакташтырып турган, малдың кончуг эки уксаазын тургускан бис. Оларның төлү незинден ыракта-ла ашкан. Бистиң «Каютка», «Война» деп инектеривис бүрүзү чылда 9000 ажыг килограмм сүттү берип турар. **Ам коъданда инек бүрүзү чылда 6000 ажыг килограмм сүттү берип турар 150 инектер бар.** Совхозта инектер улуг болгаш аар деңзилиг. Бугаларның деңзизи 1200 килограмм чедип турар болгаш инектерниң деңзизи 650 килограмм болгаш оон ажыг болуп турар. Бедик продуктулуг малдар чемнерни хөйү-биле чиир деп үүве чугаа чок. Ынчангаш совхозтуң коллективи малды шын ажаар болгаш ону элбекшилдиг чемгерериниң айтырыынга эң шынгыы кичээнгейни көрүндүрүп турар. Бир эвес партия, совет болгаш көдээ ажыл-агый органнары, көдээ ажыл-агыйның бүгү ажылдакчылары малдың быжыг чем суурун тургузарын холга ёзулуг албас болза, мал ажылын бурунгаар хөгжүдүп болбас деп СЭКП ТК-ның Пленумунуң шиитпиринде айтып турар.

Бистиң партияның Төп Комитединиң бо айтыышкынын бодувустуң хүн-бүрүде ажылывыска амыдырал кырынга боттандырарын оралдажып турар бис.

«Омский» совхозунуң мал чемнериниң суурун организастап турарының дуржулгазы чурттуң өске-даа совхозтарынга болгаш колхозтарынга чамдык дузаны база чедирип болур. Бедик сырый үнүштүг сигеннерни үндүрүп алырынга биске бойдус шаптык болбайн турган. Ажыл-агыйның чери Иртыштың ортаакы агымының кандаачал арга-ховузунда турар кужурлуг хөрзүннерге терезин, типчок, мятлик үнүп турар. Шак ындыг багай хоолу чок сигеннер-биле малды чемгерер болза, бедик саалданы чедип ап шыдавас, инектерге үүл-бүрү шык чулуктуг чемнер херек.

СОВХОЗ СИГЕН ТАРЫЛГАЗЫН КАЛБАК ХЕМЧЭЭЛДЕР-БИЛЕ НЕПТЕРЕДИП ТУРАР

Хөй чылдарда үнер сигениерниң тарылгазын хүлээп алдынган тарылга ээлчештирилгелерин ёзугаар чорудуп турар. Бис бодувустуң бүдүрүлгелеривистиң сиген үрезиннерин чажып тарып турар болгаш оларны өске черден албайн-даа келген бис, албайн-даа турар бис деп үвени демдеглээр херек. Сиген үрезиннериниң участоктарының ажаалгазын эки организастаан. Од участоктарны тускай бригадаларга быжыглап берген болгаш од участоктарны тарыырындан эгелээш ажаап алырынга чедир олар харыылап турар.

Ферма бүрүзүнүң чанында үш тарылга ээлчештирилгелери шиигээтинген: ховунуң—ында тараа культураларын болгаш хөй чылдарда үнер сигеннерни тарып өстүрүп турар; шынаа одарның—ында мал чеминге хереглээр тараа культураларны тарып өстүрүп турар; ферма чаныың—ында силос культураларны, мал чеми корнеплодтарны болгаш картофельди тарып өстүрүп турар.

Сибирьниң аырга-ховулуг районнарының байдалдарынга бис хөй чылдарда үнер сигеннерден сал чок костраны болгаш люцернаны үнелеп көрүп турар бис. Хөй чылдарда үнер мал чеми сигеннерни—судан сигенни болгаш могарны тарып өстүрерин чоокта чаа эгелээн, ол сигениер Омск обласка болгаш Сибирьниң өске-даа областарынга канчаар-даа аажок үнелиг болуп турар.

Совхозтуң малчыннары бахчи культураларны, свёкланы, турнепсти, тыкваны, кабачканы улуг күзелдии-биле тарып өстүрүп турар. Ынчангаш ол онза чугула. Сибирьниң байдалдарынга — сигеннер август айда-ла сыпталып када бээр болгаш бодунуң чемгир шынарларын ышкынар. Ынчангаш оларның орнун корнеплодтар солуп турар. Корнеплодтар сентябрьда-ла сүттүг малга чаа болгаш шык чулуктуг чемнериниң кол хевири болу бээр. Бахчи культураларны, турнепсти, свёкланы, тыкваны, кабачканы бодувустуң бүдүрүлгевистиң үрезиннери-биле чорудуп турар бис. Ынчангаш тарылга ажылдарын тус черниң байдалдарынга эки таарышкан үрезин материалдар-биле өй-шаанда чорудар арганы берип турар.

СЭКП ТК-ның Пленуму силос культура болур кукурузаның канчаар-даа аажок улуг ужур-дузалыын айыткан. **Сибирьниң мурнакчы ажыл-агыйларының практиказы кукурузаның мал чеминге онза үнелиин болгаш оон белеткээн силостуң бедик шынарлыын долузу-биле бадыткаан.** Чамдык удуртукчуларда мынчага чедир-ле мындыг чигзиниишкиннер бар: кукуруза төп областарга, Уральга, Сибирьге таарыр бе, мурнуу-чүктүүнге бодааргa, оон артык соок агаарга ол шыдажып үнер деп бе?

Ындыг чигзиниишкиннер үндезин чок. Сибирьге кукурузаны силоска хереглээр кылдыр өстүрүп болур, харын оон шынары чурттуң мурнуучүгүнүүнден дорайтавас деп «Омский» совхозтуң ажылдакчылары бүзүрелдии-биле медеглеп турар. **Бистиң совхозта кукурузаны силоска хереглээри-биле шагда-ла тарып өстүрүп турар болгаш бедик дүжүттөрни берип турар.** Бо чылын бүгү силостуң дөрттүң бир кезии кукурузадан салдынган, келир чылда силос планының хөй кезиин кукурузаның күсели-биле күүседир бис. **Кукуруза тарылгазын дөрбелчиниуяланчак арга-биле чорутканда бир гектардан 500 центнерден эвээш эвес дүжүттү бээр.**

Коллективтиң чүткүлдүг ажылының түннелинде фермаларда байлактыг рацион тургустунган. Янзы-бүрү чемгерилгелер малдың чемге эки хөөннүг болурун киирип турар. Янзы-бүрү чемнерниң чугулазын көргүзүп турар солун чижекти көргүзейн. Чүгле тарымал тооруктан белеткетинген силосту ап көрээлиг-ер. Инек ону хүнде 20 килограммдан хөй эвести чиир. А бир эвес силоста тарымал тооруктан ангыда чижээлээрге, кукуруза бар болза, мал ону 35 килограмм чедир чиир. **Бистиң совхозта кышкы үеде инек бүрүзүнге 10 тонна шык чулуктуг чемнер белеткетинген.**

1954 чылда мал чемнериниң бүдүрүлгезин колхоз болгаш совхоз бүрүзү бирги ээлчегде кукуруза, тарымал тоорук ышкаш силос культураларының тарылгазының күселиби-ле инек бүрүзүнге бети дээрге-ле 5—6 тонна бедик шынарлыг силостуу белеткээр сорулганы салыр ужурлуг болгаш шиитпирлеп шыдаар-даа ужурлуг. Силосту бо айыткан санын ёзугаар алыр төлээде, кукурузаны чежени тарыыр херектигил? Козланында 100 инектиг колхозту чижек кылдыр алыыл. Силостуң гектардан алыр дүжүдү 500—600 центнер болур болза, ук колхозка чүгле 10 гектар кукурузаны тарып алыры негетинер-дир. Кандыг-даа колхоз болгаш совхоз ол хире шөлдү тарып база болбаазырадып ажылдап черле шыдаар. А ол чүл дээрге, колхоз бүрүзү күш-ажылдың улуг чарыгдалдарын үндүрбейн тургаш, бир инекке-ле 5—6 тонна онааажыр кылдыр силосту белеткеп ап шыдаар дээни ол-дур.

Ам бо үеге чедир-ле чамдык районнарда мал чемнериниң белеткелдерин долдур күүсетпээни дыка четпес. Мал чемнерин чыыр планны күүседиринге идиг берип турар бүгү-ле аргаларны ажыглаар херек. Саванны болгаш тараа погун долузу-биле чыып алыры, свёкланын болгаш картофельдиң сывын база үнүш ажылының өске-даа ногаа чыындыларын силостаары эң-ле соңгаарладып болбас сорулга болур.

Фермаларның бараанныын бедидериниң болгаш продукцияның бот-үнезин чиигедириниң база бир эң чугула аргазы болза, мал ажылында хөй күш кирер ажылдарны механизастаары болур. Бистиң фермаларда хол-биле кылыр күш-ажыл машиналар-биле улам-на солутунуп турар. Бисте инектиң электри-биле саалдазы чорутунган, малдың автосуггарылгазы тургустунган. Мал чемнерин өөрүтүүнге болгаш мал өдээн аштаарынга херектиг аскылыг оруктар мал кажааларында бар. Мал чемнерин доорап хоюдар болгаш шыгыдыр хайындыр агрегаттар ажылдап турар. Совхоз бүдүрүлгезиниң янзы-бүрү цехтеринде бир үүс ажыг электри моторлар ажылдап турар.

Бистиң ажыл-агыйывыс хөй адырлыг ажыл-агый. Ол бедик орулгалыг болурунга элээн таарымчалыг байдалдарны тургузуп турар: чер эң долу болгаш янзы-бүрү үүлдерге ажыглатынып турар, техниктиг ажыглаарын калбартыр, бүдүрүлгениң культуразын бедидер, малчыннарның ажылында сезоннуг чорукту узуткаар арганы берип турар. Хаван, куш, сад, ногаа ажылдары хөй-хөй орулгаларны берип турар.

АЖЫЛДЫҢ ЧЕДИИШКИННЕРИН КАДРЛАР ШИИТПИРЛЭЭР

Кандыг-даа ажыл-херектиң чедиишкиннерин кижилер — кадрлар шиитпирлээр. Совхозка доктаамад кадрларны тургузар, кадрларның ажылга доктаавас чоруун узуткаар, бистиң эр, херээжен ажылчыннарывыска боттарының мергежилин бедидерин дузалаар болгаш күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн улуу-биле бедидерин чедип алыр деп сорулганы бодувустуң мурнувуска салган бис.

Көдээ ажыл-агый бүдүрүлгези сезоннуу-биле ылгалып турары билдингир. Кайы-бир операцияны чылда бир удаа, харын-даа кызыгаарлатынган хуусааларда күүседип турар. Чижээ, комбайнёр ажаап алыышкынга бүдүн чартык—ийи айда, тараа бастырар машинаның машинистизи—1 болгаш 1,5 айда, тракторист ховуга 5—6 айда ажылдап турар болгаш өске-даа. Ынчангаш ол-бо ажылдакчының күш-ажылының профессионалдыг сезоннуун соксадыры, ажылдакчы бүрүзүнге чылдың дургузунда бүдүрүкчүлүг ажылдаар арганы тургузуп бээри ышкаш эң чугула сорулга туруп турар. Ол сорулганы совхозта элээн каш эртемнерни шингээдип алыр талазы-биле ажылчыннарга дузаламчыны көргүзер арга-биле шиитпирлеп турар. Ынчангаш ол чорук ажылдакчыларны шын ажыглаарынга, чыл дургузунда оларга элээн долу болгаш бир дескизи-биле ажылды бээринге дузалап турар.

Совхозтуң хөй-хөй ажылчыннары ийи-үш эртемнерни шагда-ла шингээдип алганнар. Токарь Ф. Палис, слесарь, механик-комбайнёрнуң тускай эртемин шингээдип алган. Бызаңчы М. Порошин слесарьлап-даа, трактористеп-даа ажылдап болур. Эш Б. Кисель кыжын слесарьлап, а чайын сиген кестирер боду чоруур машинада ажылдап турар. Ол бир эвес херек апарза трактористиң болгаш комбайнёрнуң орнун солуп болур.

Совхоз дашкаартан сезоннуг ажылчыннарны кончуг эвээшти киириштирип турар. Бүгү-ле кол ажылдарны доктаамал кижилер күүседип турар.

Эрткен чылын совхозта арыг ажык 850 муң рубль ажыг болган. Ажыл-агыйны быжыдарынга болгаш калбартырынга 190 муң ажыг рубльди ол түнден шилчиткен. Сөөлгү чылдарда инектин, бызааның, куштуң дөлгем болгаш таарымчалыг 14 кажаалары туттунган.

Совхозтуң ажылдакчыларының материалдыг, культурлуг чаагай байдалынга хөй-хөй ажылгилерни чарыгдап турар. Совхозтуң коъданында эмнелге, уруглар сады туттунган, он чылдың ийи кзът школазын тудуп турар. Хөй-хөй ажылчыннар хуузунда бажыннарны тудуп ап, таарымчалыг квартираларда чурттап турар.

КОММУНИСТЕР — КОЛЛЕКТИВТИ БАШТАП ТУРАР

Совхоз бүдүрүлгезиниң бараанныының өзүлдези болгаш орулгалыын бедидер дээш демиселди партия организациязы баштап турар. Оон кежигүннериниде 53 кижи санатынып турар. Коммунистери шиитпирлиг участоктарда таарыштыр тургускан. Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры, партия кежигүнү, амыр-дыш чок ажыл-ишчи болгаш чаартыкчы Ф. М. Кохомский улуг зоотехник болуп ажылдап турар. Беш коммунистер мал ажылының бригадаларының бригадирлери.

Совхозтуң ажылчыннары коммунистерге ынак болгаш инициативазы дээш, эрес-маадырлыг күш-ажылы дээш оларны хүндүткеп турар. РСФСР-ниң Дээди Совединиң депутады, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Анатасия Мясникова бригаданы удуртпушаан, инек саалдазынга кайгамчыктыг түннелдерни чедип алган. Оон бригадазында 100 баш инек бар. Чыл дургузунда олардан 550 тонна чыгыы сүттү алган. Партия кежигүнү, инек саакчызы Пелегея Иванова Мария Брюханова-биле кады ажылдашаан, ол чылдың чүгле 9 айларының дургузунда аңаа быжыглап берген инек бүрүзүнден 5.809 килограмм сүттү саап алган. Коммунст бригадир Анатасия Смехнова 9 айларның дургузунда 5012 килограмм сүттү саап алган болгаш ийи чылдың дургузунда сүт продукциязының өзүлдезин инек бүрүзүнден 1000 килограмм ажыгны чедип алган.

Мал ажылының фермаларында күш-ажылдың организациязынга чаа үүлдерниң эгелекчилери коммунистер болган. Сибирьниң барык бүгү ажыл-агыйларында ам бо үеде боттандырып турар үш катап саалда болза, мал саалдазынга моондак болуп турар. Бедик продуктулуг малга ол четпес. Дээре саанчыларның үлегери-биле бис бодувустуң фермаларывыска малдың дөрт катап саалдазын болгаш чемгерилгезин чоруткан бис. Бистиң саанчыларывыс ийи ээлчеглиг ажылче шилчээн. Ол чорук күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидеринге, малдың ажаалгазын элээн чогумчулалдыг чорударынга дузалаан.

Түннелинде эртемниң бүдүрүлгебиле харылзаазының дугайында айтырыгга доктаап, чугаалаарын күзеп тур мен. Чурттуң өске районнарындагызы ышкаш Омск области көдээ ажыл-агыйның хөй-хөй эртем албан черлери база бар. Ынчалзадаа олар мал ажылынга кичээнгейни дендии чедип салып турар. Ол чорук ажылдакчыларны практиктерниң эртемденнерге салып турар негелдези улуг. Мал чеми корнеплодтарның база ол ышкаш силос культураларының ажаап алыышкынын механизастаарын пыңгыы ажылдаар ужурлуг. Сигеннер ажаап алыышкынын, ылаңгыя сарааттаарын болгаш транспорттаарын механизастаар херек багай болуп турар. Эртемденнер хожудап турар совхозтарның, колхозтарның фермаларынга барып, колхозтарга болгаш совхозтарга херектиг дузаламчының дугайын ажылчыннар, колхозчулар болгаш тускай эртемниглер-биле чүге чугаалажып болбас боор? Соңгаарладып болбас шинчилел ажылдарының темаларын эртем албан черлеринге практика айтып бээр ийик.

Ам бистиң совхозтуң ажыл-ишчилериниң бүгү бодалдары, бүгү херектери Коммунистиг партияның ТК-ның Пленумунуң шиитпирлерин амыдыралга эң дүрген боттандырарынче угланган.

И. НЕЧАЕВ,
«Омский» совхозтуң директору,
Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры.

ССРЭ-ниң Даштыкы Херектер Министерствозунда

Декабрьның 9-та АҚШ-тың ССРЭ-де элчини дээрги Ч. Болен ССРЭ-ниң Даштыкы Херектер Министри В. М. Молотовка мындыг уткалыг чагааны чоруткан:

«Хүндүлүг дээрги Молотов,

Кол Ассамблеяның хуралынга президент Эйзенхауэрниң чугаазының текстизин дүүн Силерге чорудуп бээр деп идегеп тургаш, чогуур ей-шаанда албаанымга хомудаардыр мен.

Декабрьның 7-де мээн Силерниңбиле чугаалажып турганывыс айтырыгга хамаарышкан, президент Эйзенхауэрниң чугаазындан алдынган чамдык үүлдерни дүүн кежээ Вашингтондан алгаш, мында коштум.

Силерге хүндүлел-биле,
Чарльз Ю. Болен,
Америк элчин.

Катышкан Нациялар Организациязының Кол Ассамблеязының хуралынга 1953 чылдың декабрьниң 8-те, вторникте президент Эйзенхауэрниң чугаазындан алдынган чамдык үүлдер.

«Бистер мырыңай чоокта чаа Совет Эвилелиндеи чогум утказы-биле алырга, дөрт күрүнелериниң чөвүлел хуралын чорударынга белен чоруктуң илерели кылдыр адап болур нотаны алган бис. Бистиң эвилелчилеривис — Великобритания болгаш Франция-биле кады ол нотада мурнунда советтериниң көдүрүп үндүрүп турганы таарымча чок баштайгы негелделер кирбээн болурга өөрүп көрген бис.

Совет Эвилели-биле Катышкан Штаттарның, Великобританияның болгаш Францияның ужуражыр дугайында дугуржулганы дүрүгеи-биле чедип алганы, бистиң кады кылганывыс бермуд дыңнадыындан билдингир болгай.

Катышкан Штаттарның чазаа ол чөвүлел хуралды идегел болгаш шын-на сеткили-биле көрүп турар. Ол чөвүлел хурал улустар аразының дүшкүүрлүг чоруун кошкадырының карачаңгыс шын оруу болур тайбыңның хөрээн чедип алырынга илергей түннелдерни бээр деп чаңгыс-аай сорулганы чедип алырынга бистиң бүгү-ле угаан-бодал күштеривисти салыр бис...

Катышкан Штаттар КНО-нуң Кол Ассамблеязының саналын барымдаааш, чүгле тайбыңның хөрээн эвес, харын бүгү делегейниң амыдыралын база хөлегелендирип турар атомнуг чепсекти эндере бүдүрүп турарының айтырыгларының «таарымчалыг шиитпирлээшкинин» тывар дээш ол чорук «шуут хамаарышкан» өске чурттарның төлээлекчилери-биле соңгаарладыышкын чокка конфиденциалдыы-биле ужуражырынга белен.

Шак ол конфиденциалдыг азы дипломаттыг чугаалажыышкыннарга чаа концепцияны киирер бис...

Ол шуут хамаарышкан чазактар нормалдыг ураниың болгаш химиктиг элементилерге чарлыр материалдарның талазы-биле боттарының курлавырларының кандыг-бир кезии атомнуг энергия талазы-биле бүгү делегей органынга амдан эгелээш, моон соңгаар-даа кады дужаап кирер ужурлуг. Катышкан Нациялар Организациязының камгалалы-биле шак ындыг орган тургустунган турарынга идегеп турар бис.

Салыышкыннарның деңнелдери оон чурумнары болгаш өске-даа үүлдер мээн үстүнде сагындырганым «конфиденциалдыг чугаалажыышкыннарның» үезинде тодаргайлатынган турар.

Катышкан Штаттар ол оралдажыышкыннарны шын-на сеткилиби-ле кылырынга белен. Катышкан Штаттарның олгулаштыр шын-на сеткил-биле хөделип турар қандыгдаа эжи Катышкан Штаттарны бодал чок азы чаагай сеткил чок өңкүк кылдыр черле көрбес.

Ол планны боттандырарының өрээнге баштайгы салыышкыннар сан талазы-биле улуг эвес болуру чизиниг чок. Ынчалза-даа ол санал делегей инспекциязының болгаш контролюнуң черле таарымчалыг системазын тургузар дээр кандыгдаа оралдажыышкынга шаптыктай бээр будулгаазыннарны болгаш боттарының аразынга сезиглениишкиннерни болдурбайн боттаны берип болур болганда, улуг ужур-дузалыг болуп турар.

Атомнуг энергияның талазы-биле органның эргезинге кирген бүгү-ле материалдарны чыырының, кадагалап камгалаарының харыысалгазын аңаа онаап болур ийик. Бистиң эртемденнеривистиң чогаадыкчы чоруу, химиктиг элементилерге чарлыр материалдарның курлавырларын хенертен болур эжелелден ылап-ла магадылатынган кылып болур айыыл чок онза байдалдарны тургузарын хандырар.

Атомнуг энергияның талазы-биле ол органның эң чугула сорулгазы болза, методтарны ажылдап кылыры болур, ол методтарның дузазыбиле демги ол материалдарны кижи төрелгетеннің тайбың ажыл-чорудулгазынга берип болур. Тускай эртемниглерни атомнуг энергия көдээ ажыл-агыйның, медицинаның болгаш ажыл-чорудулганың өске-даа тайбың адырларынга ажыглаан турар кылдыр мобилизастатынган турар ийик. Тускай сорулга чүл дээрге, делегейниң электроэнергияның чедишпес чоруундан каражадап турар районнарынга электроэнергияның элбекшилин хандырып болур ийик. Ынчангаш бо талазы-биле дем катыштырып турар күрүнелер боттарының күштериниң чамдык кезиин кижи төрелгетенни айыылзындырып турар чоруктуң орнунга оон хереглелдерин хандырарынга киирип болур ийик.

Катышкан Штаттар «ол чорук шуут кол хамаарышкан» өске чурттар-биле кады планнарны ажылдап кылырынга беленнинден артык болуп, ол планнарның дузазы-биле атомнуг энергияның тайбың ажыглалын дүргедедип болур ийик.

«Ол чорук шуут кол хамаарышкан» чурттарның аразында Совет Эвилели турар ужурлуг болбайнаан...»

МТС-тин чөвүлел хуралы

Кызыл МТС-тиң көдээ ажыл-агый тускай эртемниглериниң чөвүлел хуралы чоокта чаа болуп эрткен. Чөвүлел хуралга 1953 чылда нитиниң мал ажылын хөгжүдериниң талазы-биле планның күүселдезин болгаш кышкы үеде агротехниктиг хемчеглериниң чоруп турарын чугаалашкан. «ССРЭ-ниң көдээ ажыл-агыйын улам ынай хөгжүдер хемчеглер дугайында» СЭКП ТК-ның сентябрь Пленумунуң доктаалын амыдырал кырынга боттандырар талазы-биле МТС-тиң тускай эртемниглери эвээш эвес ажылдарны чоруткан.

Партияның болгаш чазактың кыйгырыы-биле көдээ ажыл-агыйның тускай эртемниглери МТС-те болгаш колхозтарда сорук кириишкинбиле ажылдап кирген. 7 агрономнар, 8 зоотехниктер, 14 мал эмчилери болгаш 50 ажыг механизаторлар МТС-те болгаш колхозтарда ажылдап турарлар.

Районнуң колхозтары нитиниң мал ажылын хөгжүдер планын күүсеткен. Малдың чүзүнериниң аайы-биле чылгыны—118 хуу, мыйыстыг бода малды —101 хуу, шээр малды —107 хуу болгаш хаванны —110 хуу кылдыр күүсеткен. Малдың баш санын өстүрер болгаш оон продуктулуун бедидер талазы-биле Чкалов аттыг, «Черби», «ТАРН 12 Улуг хуралы» болгаш «Совет Тыва» колхозтар эки көргүзүглүг болганнар.

Нитиниң малының чылыг кажаалар-биле хандырылгазы ам-даа ыракта четпес, 20 ажыг кажаалардың септелгези четпес болганы-биле катап кылган. Мал ажылының продуктулуун бедидериниң, малды менди чыл ажырарының, малдың кышкы одарларын чөп ажыглаарының, мал чемнерин камныг чарыгдаарының талазы-биле ажылдар ам-даа четпес чоруп турар.

Кышкы үеде агротехниктиг хемчеглер талазы-биле чамдык ажылдар күүсетинип турар-даа болза, ол ажылда четпестер дыка хөй. МТС-тиң болгаш колхозтарда көдээ ажыл-агыйның тускай эртемниглериниң күжүн чөп ажыглавайн, организастыг ажылдарны МТС-тиң баштаар чери кошкак чорудуп турар. Оон уламындан кышкы агротехниктиг хемчеглер чогуур өйүнде четче күүсетинмейн хожудап турар. Колхозчуларның агро-зоотехниктиг өөредилгезин чамдык колхозтарда амдыгаа чедир организаставаан, мурнакчыларның дуржулгазын колхозчу массаларга нептередир ажылдар тергиин четпес чоруп турар. Ол ышкаш келир чылдың тарылгазынга үрезин белеткели, оон арыглаашкының, үүгүүлелин хынап көөр ажылдар база тракторлар болгаш көдээ ажыл-агый машиналарының септелгези кедергей четпес организастатынган. МТС-те болгаш колхозтарда тускай эртемниглериниң амыдырал чуртталгазын экижидерин, оларга боттуг дузаламчыны чедиреринболгаш чаа сорулгаларны боттандырары-биле олардан негелдени күштелдиреринчөвүлел хурал айыткан.

К. ОНГА.

НИИТИНИҢ МАЛ АЖЫЛЫНЫҢ УЛАМ ЫҢАЙГЫ ХӨГЖҮЛДЕЗИ ДЭЭШ АЖЫЛДААР

Малчыннар ортузунга ажыл чорувастаан

Мал ажылын чедир үнелевес, ону ала-чаягаарлаашкынче салыр чоруктy буруу шаап көргеш, СЭКП ТК-ның сентябрь Пленуму малдың баш санын өстүрер, ооң продуктулуун бедидер дугайын партияның көдээ ажыл-агый талазы-биле эң чугула сорулгаларының бирээзи кылдыр айыткан. Ол сорулганы чеднишкинниг күүседириниң тодаргай аргаларын болгаш хемчеглерин Пленум айтып берген. Мал ажылының херээн чогуур бедикке көдүреринче, мал ажылының продуктуларын чуртка хөйү-биле бээриниң таарымчалыг бүгү байдалдарын тургузарынче колхозчуларны ылангыя малчыннарны эвилелдээри, пленумнуң төөгүлү шиитпирлерин амыдыралга боттандырары дээш социалистиг чарышче малчыннарны хаара тудуп, оларның ортузунга политиктиг ажылды чорудары ам үеде партия организацияларының кичээнгейиниң төвүнге турар ужурлуг.

Ындыг болза-даа Улуг-Хем районнуң Хендерге сумузунда Маленков аттыг колхозтуң партия организациязы сентябрь Пленумунуң шиитпирлериңден колхозка хамаарыштыр чогуур түңнелдерни үндүрбейн, партийжи-политиктиг болгаш партийжи-массалыг ажылды ам-даа эренгейлеп удуртуп турар. Агитация деп сөс партия организациязының секретары эш Кызыл-оолдуң ынак сөстериниң бирээзи, кандыг-даа ажылды агитацияның түңнелинде чедип алган бис деп ол үргүлчү чугаалап чоруур. Ынчаарга херектиң иштинче сиңнигип, хандыр көөрге, колхозтуң ажыл-агый болгаш хөй-шиити амыдыралының кайы-даа участогунда, ажыл-херектиң шиитпирлиг кайы-даа звенозунда партийжи агитация, ажыл-ишчилерни сорук киирип турар чалбыыштыг, бүзүредикчи суртаал ажылы шуут-ла чорувайн турар.

Агитация ажылы колхозчу малчыннарның ортузунда мырыңай чок. Малчыннар партияның Төп Комитединиң сентябрь Пленуму болган дээрзин дыңнааны шын-на. Ынчангаш мал ажылының хөгжүлдезинге таарымчалыг байдалдарны тургузар дугайында хемчег алдынмайын турар. Колхозта ниитиниң мыйыстыг бода малын беш кемыже ол пленум малчыннарның мурнунга чогум кандыг сорулганы салганын, партияның ол шиитпирин амыдыралга боттандырарда боттарының эзлээр черин олар ам-даа билбестер, чүге дизе, сентябрь Пленумунуң доктаалын-даа, партия обкомунуң VIII пленумунуң доктаалын даа оларга өөредип таныштырбаан.

Ынчангаш мал ажылының хөгжүлдезинге таарымчалыг байдалдарны тургузар дугайында хемчег алдынмайын турар. Колхозта ниитиниң мыйыстыг бода малын беш кезек кылдыр үскеш, эки одарлыг черде кыштагладып турар болзаа, инектерни четчир санныг чылыг кажаалар-биле хандырбаан, малды тургузу азыраарынга болгаш немей чемгерериге хереглээр сигенни кышталарда сөөртүп чедирбээн. Могайда эш Серептиң, Сүзүгүде эш Дываа-Хуурактың, Могай-Аксында эш Чонданның ажаап турары үш коъдан инектериндан 80 ажыг баш санныы көңгүс кажаа чок, хар кырында хонуп турар. Бир эвес мал ажылының херээн колхозтуң баштаар чери болгаш партия организациязы чугула деп санааш, мал кыштагладыышкынынга белеткелди шын үдуушкунун шалыпкын дооскан турар ийик.

Мал чемин камныг чарыгдаар, сигенни малга чидиртирин планнаар чорук малды хүр кыш ажырарынга чугула хемчегниң бирээзи болур. Ынчаарга Маленков аттыг колхозтуң күзүн белеткеп алган сигенинден 20 ажыг сараттар кажаалатынмаан. Ол сараттар ам мал дою болган. Могайда алды сараттарның дөстерин Бегзи, Далдыгбай, Самдан, Сереп оларның хуузунда малы одура чип алган. Узун-Ховуда 15 хире сараттарны Чайлаг-Аксыкта ферманың инектери төндүрер четкен. Ол колхозчуларның ортузунга сентябрь Пленумунуң мал ажылының талазы-биле шиитпирлерин таныштырган, мал ажылы дээш оларның харыысалгазын бедиткен болза, мал чеминиң ындыг-төтчеглээшкини турбас ужурлуг. Малчыннар ортузунга ажыл партия организациязының ажыл-чорудулгазында эң-не уттунган участоктарның барык-ла бирээзи болуп турар. Оларның ажылының дуржулгазын солуштурар, оларга лекцияларны, беседаларны, номчулгаларны организастаар, хана солуннарга, агитхуудустарга оларның ажылын чырыдар хемчеглер алдынмайын турар.

Колхозтуң малчыннарының ортузунга политиктиг болгаш массалыг ажылды мындыг куду деңнелге тургузуп, ону ала-чаягаарлаашкынче киирген турда, партияның Улуг-Хем райкомунуң сагыш амыр көрүп турары база-ла таарышпас. Малчыннар ортузунга ажылдаары партия организациязының соңгаарлатынмас үлээлгези деп үвени билир өй келген.

Т. БАЛГАН.

Малчыннарның чедиишкиннери

(*Редакцияга чагааларлардан*)

Мал ажылын улам ыңай хөгжүдериниң талазы-биле СЭКП ТК-ның сентябрь Пленумунуң шиитпирлеринге харыы кылдыр областың колхозчу малчыннары боттарының күш-ажылчы чедиишкиннерин улам быжыглавышаан, чаа-чаа чедиишкиннерни чедип ап турар. Колхозтарда малчыннарның чедиишкиннериниң дугайын чугаалап турар чагааларны «Шын» солуннуң редакциязы хүннүң ап турар.

Кызылдың көдээ районунуң Баян-Колда «ТАР Х Улуг хуралы» көдээ ажыл-агый артелинде мал кыштагладыышкынының чоруп турарының дугайын бижикчи эш **К. Хертек** бижип турар. Ооң бижип турары болза, хоочун кадарчы шагдыр бодунуң кыштаан септеп дооскаш, 400 баш хойнуң кажаазын чогуур өйүнде чылыглаан. Ол кыштаанда он центнер сигенни чедирип алган. Ол ышкаш хойжу Дүмен-Бады, инек кадарчызы Бадыраа боттарының кыштагларын септеп белеткевишаан, четчир санныг сигеннерни, курлавыр кургаг өдектерни бөлүп алганнар.

Колхоз бо чылын мал чеми белеткээриниң планын күүсеткен. Ам үеде шээр малды 12 кезек черде кыштаглаткан. беш чүс баш хой кирер ийи чаа кажааны немей туткан. 4 кезек черде инек кажаалары, 2 кезек черде бызаа кажааларын эки септеп кылган. Сезен баш бызаа кирер чаа кажааны туткан. Ооң-биле чергелештир ажыл аттарының турар черин белеткээн болгаш ында 200 центнер сигенни сөөртүп дүжүрген.

Ол-ла районнуң «Черби» колхозунуң хойжузу М. Менгий-оол 1943 чылда 228 баш хойну хүлээп алгаш, бо чылын 1985 баш чедир өстүргенин **М. Оруспай** бижип турар. Эш Менгий-оол бо чылын төрүүр 351 баш хоюндан 360 баш хураганны бүрүн доруктуруп алган. Ам малчын келир чылын моон-даа артык ажылдап турган, бо чылгы чедиишкиним-ден дыка артык түңнелдерни чедип алыр мен деп хүлээнип турар.

Барыын-Хемчик районунуң «Тиилелге» көдээ ажыл-агый артелиниң малчыннары эштер Бегдимбүү болгаш Шөмбүл оларның чедиишкиннериниң дугайын эш **М. Шожукай** редакцияга бижээн чагаазында айтып турар. Эш Бегдимбүү бо чылын төрүүр 82 инектериндан 82 бызааларны, эш Шөмбүл 198 хоюндан 195 хураганны камгалап алганнар. Ынчангаш малчыннар бо чылын колхозка 278 баш малды немей өстүрүп бергеннер. 1954 чылда эш Бегдимбүү база 82 бызааларны, эш Шөмбүл 202 хойдан 202 хураганнарны камгалап алырын хүлээнип турарлар.

Бии-Хем районда миллионер «Кызыл тараачын» колхозтуң малчыннарының күш-ажылының дугайын бижикчи эш **О. Мунзук** бижип турар. Ол колхозтуң хоочун хойжузу И. Ламашков колхозка кирген үезинден бээр хой ажылында ажылдап турар. Ол бо чылын төрүүр 431 баш хоюндан 433 баш хураганнарны менди камгалап алган. Бо чайын ол хоюн дөрт кезек черлерге одарладып семирткениниң ооң хойлары ам эки деңгилделиг. Хоочун малчын 256 баш хойну тарып боозаткан. Ол ышкаш малчын Сарыг-оол малды кыштың айыылындан менди ажырар сорулга-биле 15 талбыйларны белеткеп алган. Мал ажылында колхозчу херээженнер улуг күш болуп турарлар. Чижээ, Көк, Ханды, Кара-кыс олар бо чылын дыка хөй чаш малдарны камгалап ап, доруктурганнар.

Ургларының өөредилгезинге ада-иениң кичээнгейи

Бай-Тайга районнуң Кызыл-Даг чеди чыл школазында колхозчу адаие эш Тойбу-Хааның ийи оглу, ийн уруу өөренип турар.

Эш Тойбу-Хаа бодунуң ургларының эки өөредилгелиг болурушга, база оларны культурлуг аажы-чаңга кижизидер ажылга улуг сонуургалдыг. Ол өөреникчи ургларынга кышкы идик-хепти хынамчалыыбиле кылып берген болгаш бот-кичээл кылырынга таарымчалыг байдалдар: столду, саңдайны, чырыкты бажында четчелеп хандырган.

Колхозчу Тойбу-Хаа үргүлчү школага кээп, ында башкылардан ургларының эки өөредилгелиг болурунга болгаш кижизидилге ажылынга дузалыг чугула арга-сүмелерни ап турар.

Ургларның эки өөредилгези, культурлуг кижизидилгези дээш, башкылар-биле харылзааны тудуп, эки кичээнгейни салып келгениниң түңнелинде, ооң урглары 1-ги улдунда «4» болгаш «5» демдектерге өөренгеннер. Амгы II-ги улдунда Тойбу-Хааның урглары база-ла эки түңнелдерни көргүзерлер дээрзинге идегеп болур.

Х. ТААН-ООЛ.

Кежээки школа

Сүт-Хөл районда Калинин аттыг көдээ ажыл-агый артелинде улуг улустуң кежээки школазы ажытынган. Школаның өөредилгези ноябрьның бирден эгелээн. Ында I, II, III болгаш IV классларда 47 колхозчулар өөренип турар.

Школа башкылар-биле бүрүн хандыртынган болгаш расписание ёзугаар неделяда 4 удаа кичээлдеп турар. Кежээки школада колхозта эге школаның башкылары башкылап турар болгаш өөредилге эгелээнден бээр кичээлдерни шынарлыг эрттирип келгеннер.

Школа өөредилгениң эргежок чугула өөредилге херекселдери—өөредилге номнары-биле, кыдырааш, карандаш, демир-үжүк-биле амдыгаа чедир четче хандыртынмаан. Ол дугайында районо сагыш салбайн турар.

Школаны өөредилге херекселдери-биле болгаш керосин-биле хандырар херек.

М. КОНГАРЖАП.

Парниктерни белеткеп турар

Кызылдың көдээ районуда Чкалов аттыг көдээ ажыл-агый артелиниң септелге мастерскаязы 1954 чылдың ногаа, бахчи культураларының тарылгазынга белеткээн 20 парниктерге хереглээри-биле 130 рамаларның септелгезин болгаш шилдээшкинин кылып эгелей берген. Баштайгы ээлчегде 9 рамаларның септээшкинин болгаш шилдээшкинин дооскаш, 121 эрги рамаларны септээринге, 20 рамаларны шилдээринге шилдерни белеткеп алган.

Колхозта 270 раманың дилген ыяш материалы болгаш 110 раманың шили белен эвезин барымдалааш, колхозтуң баштаар чери 40 чудуктарны пилорамага дилдиреринбиле белеткеп дүжүрген.

О. СЕДИП-ООЛ.

Тарылгага баш удур белеткенир

Барыын-Хемчик районда «Ленин оруу» көдээ ажыл-агый артели часкы тарылгага белеткелди кончуг багай чорудуп турар. Чүл дизе, колхоз ниитизи-биле 69 тонна боктуг үрезинни уруп белеткээн боордан башка, херек кырында үрезин уруушкунунуң планы күүсетинмээн. 130 центнер арбай үрезини четпес болгаш 120 центнер сула үрезининден грамм-даа чок. Ооң-биле кады 30 гектар картофель шелунуң чугле 6 тонна үрезини белеткетинген. 11 гектар янзы-бүрү ногааларның үрезини шуут белеткетинмээн.

Херек кырында урдунган үрезиннерни арыглаарының талазы-биле, четпес үрезиннерни тыптынарының талазы-биле кандыг-даа хемчег алдынмайын турар. Үрезин арыглаар ийн триер, ийн сортировка үрелик чыдар. Ол ышкаш 15 андазыннар, 40 илиирлер болгаш өске-даа чепсек-херекселдер септетинмээн. Колхозтуң дарганнары шак мындыг чугула ажылдың үезинде амы-хуузунда ажылдарын кылырынга өйлежип турарлар. Дарганнарны хөмүр болгаш өске-даа чугула үүлдер-биле хандырбаан.

Келир чылын бедик дүжүт өстүрүп алырынга амдыгааштан эгелеп хемчег алырының талазы-биле колхоз баштаар черниң даргазы эш Халбың боттуг хемчеглерни ап чорудар херек.

К. БОРАҢНАЙ.

Эмчиниң беседазы

АЛКОГОЛИЗМ

Алкоголизм (арагалаар чорук) дээрге, арага үүлүн үргүлчү, эмин эрттир хөйну эзиртир ижериниң түңнелинде тыптып келир аарыг болур.

Эзиртир арага үүлдери: арага, брага, пиво, вино (кызыл арага) шагдан бээр тыптып келген. Ынчаарга арагалаар чорук, үүгле капиталистиг тургузугнуң хөгжүп келгени-биле чергелештир, мөлчүтүрген массаларга социалдыг кымчы болу берген.

Араганың нептерээн чылдагаанарының ылаптыг анализин 1845 чылда Ф. Энгельс «Англияда ажылчын аңгының байдалы» деп бодунуң ажылынга берген.

Капиталистиг чурттарда арагалаар чоруктуң нептерээнииниң чылдагааны болза, ажылчы массаларны, колониалдыг улустарны мегелээр, мөлчүлгени болгаш күлданыгны күштелдирер сорулга-биле үдетиинин тывылган.

Капиталистиг чурттарның империалистери чурттакчы чонну мөлчүп, күлданыр сорулга-биле тускай арагалаар черлериң (кабачёктарның) четкилерин хөйү-биле тургузуп, оларны нептередип, бот-боттарының аразынга адааннажып, бүдүрүп үндүргени арага үүлүн хөгжүлде талазы-биле хожудангай чурттарже, Марокко, Алжир, Мадагаскар болгаш Инди-Кыдатче, ылаңгыя Мурнуу-чөөн-чүк чурттарынче, ол чурттарны күлданыры-биле нептередип турар. Капиталистиг чурттарга шаанда арага үүлүн ажыглап, ижип турганының сан түңү амдыгаа чедир тодаргай билдинмес. Арагалаар чорук-биле демисежириниң ам турып турар бүгү делегей бюрозу, 1919 чылдан эгелээш, арага үүлүн ажыглап ижип турарының медээзин үргүлчү үндүрүп турар апарган. Ооң медээзин ёзугаар алырга, эң хөй арагалаар чорук, виноград арагаларын бүдүрүп кылып турар чурттарда, чижээлээргe, Францияда, Испанияда, Италияда болгаш Грециядa бар болуп турар. Арага үүлүн ажыглаар чорук сөөлгү он чылдарда, АКШ-тан аңгыда, өске бүгү чурттарда кызырылган. А ССРЭ-де ону ажыглаар чорук өске кандыг-даа чурттардан каш катап эвээш.

XIX үүс чылдың төнчүзүнде арагалаар чоруктy аарыг деп санай берген болгаш аңаа удур эмнээшкиниң янзы-бүрү аргаларын боттандырып эгелээн. Улусту чыттырып эмнээр болгаш хүлээп алыр эмнелге черлери ам-даа ажыттынгылаан, ынчалзажок ол эмнелге черлери долу нептерелди албаан. Чүге дизе, капиталистиг чурттарга эмнелге дузаламчызын ажылчы чоң ап шыдавас, а капиталистер арага садыглаарындан хөй ковчааны тывар болганда, ону кудуладырынга олар сонуургал чок. Капиталистиг чурттарының, ылаңгыя Швецияның, Норвегияның, Исландияның, Финляндияның болгаш АКШ-тың чазактары чамдык үелерде арага үүлүн нептередирин хоругдап турган. Ынчалза-даа ол хоругдал кандыг-даа дуза бербээн, а харын арага будүрүлгезин чажыдыбиле улам нептерээн

Россияга капитализмниң хөгжүлдези арага будүрүлгезиниң үзүктелчок өзүлдези-биле болгаш ону ажыглаары-биле үдетинип турган, ол бүгү Россияга багай саңлдарны чедирген.

Совет эрге-чагырганың үезинде арагалаар чорук бистиң чуртта дыка эвээжээн. Совет эрге-чагырганың баштайгы 15 чылдарының дургузунда арагалаар аарыгдан аарыыр чорук 9 катап кызырылган, ол үеде арага үүлүн садыглаарын шуут-ла хоругдавайн турган. Ындыг байдал чаңгыс-даа капиталистиг чурттарда чок, харын арагалаар аарыгның саны дыка көвүдеп турар. Американың Катышкан Штаттарынга 1947 чылда арагалаар аарыгдан аараанарның саны 3.750 муң кижи чедип турган, а ооң иштинде 600 муң хереженнер бар болган.

Арагалаар чорук-биле чедиишкиннинг демисел, тодаргайлаарга, ону чок кылып узуткаары болза, капиталистиг тургузугну чок кылып узуткаанда, үүгле ынчаарда бооп болур.

Мөлчүкчү аңгылар болгаш чижеңчорук шуут узуткатынган чурт—Совет Эвилелинде, азы улустуң материалдыг чаагай байдалы үзүктелчок өзүп турар чуртта арагалаар чоруктуң социалдыг үидезиннери аштап читкен. Ажылчы чоннарның калбак массаларының культурлуг деңнели хажык чок бедип турар бистиң чуртувуста арагалаар аарыгны долу узуткаар бүгү аргалар тургустунуп турар.

* * *

Арагалаар аарыг түлүктелчек болгаш хоочурааи деп ийи кезекке чарлыр.

Арага үүлү наркотиктиг хоран үүлүнге хамааржыр болгаш аңаа кижиниң организмни кончуг дүрген чаңчыгар.

Араганы ишкен кижиниң чем хайылдырар органнары—коду, шөйүндүлер араганы дүрген сиңирип алгаш, ханче дамчыдар. И. П. Павловтуң өөредин-биле алырга, чүнүн-даа мурнунда баш мээзиниң клеткаларынга, баштайгы эзлчегде мээ картының база карт адааның клеткаларынга дээп халдаар, ында клеткалар аразының харылзаазын үрээр. Ооң уламындан кижи эзирип, бодун туттунуп шыдавастап, хөглеп эгелей бээр.

А. Г. Иванов-Смоленскийниң айтып турары болза, арага үүлү-биле хоранналганының хемчээ-биле бир дугаар болгаш ийи дугаар медээ системазының, тодаргайлаарга, мээ картының болгаш карт адааның аразында шын харылзаалары үрелир, ооң уламындан бичии мээ болгаш щөйбек мээ хоранналып, арага хоранналашкынындан өлүп болур айыыл тыптыр.

Мынчангаш эмин эрттир эзирий бергенде, чүнүн-даа мурнунда үүлгедип турган үүлдерин чидирер, хөөреп, шуугаар апаар. Чамдык арагалаан кижилериниң эзириишкининиң үезинде чиик сеткил, бот-оожургал тыптыр, мактанып көөргетинер. Оон ыңай араганың саңлдары төп медерел системазынга идепкейжиир: шимчээшкиниң деңнелдиг байдалы ышкындырып, тендириир, дылы долгажып, чугаалаары баксыраар, кылып турган үүлгедиглерин уттуптар. Мынчангаш эзириктиң бо чадазында кижиниң моральдыг байдалы кудулаар, бо үеде бүдүрүлгеге болгаш амыдыралга таарышпас үүлгедиглерни кылыр. Кандыг-даа транспортка болган аварияларның (озал-ондактарның) 95 хуузу эзириишкиниң бо чадазында болуп турар.

Эмин эрттир эзирий бергенде, анчызынышкынныг үүлдерни минип медерээри чидер, миннишкини кудулаар, адактың сөөлүнде аар, ханы уйгу келир. Эмин эрттир эзириишкин үр үргүлчүлелдиг уйгу-биле доостур, ол уйгу 6 шак хире үргүлчүлээр, оттуп келгеш, эзирикте үүлгедип турган үүлдерин билбес болур.

Үргүлчүнүң хоочуралдыг арагалаар аарыы араганы хөй эвести үр үеде катаптап ижериниң түңнелинде тыптыр. Ооң түңнелинде ол кижиниң организминге тенек чаңчыл болгаш дыка хөй доктаамал эвес физиктиг болгаш техниктиг өскерлиишкиннер тыптып келир.

Хоочурап арагалаар чоруктуң үезинде араганың хоралыг саңлдарыбиле организмге чемиштиг үүлдериниң солчуушкуну үрелир. Ооң уламындан демги арагачыларның угаан-бодалы сулараар, кичээнгейи дөгейленир, ажылдаар аргазы кудулаар, ижин-шөйүндүнүң, баар болгаш бүүректиң ажылы баксыраар. Ынчангаш өг-бүлезиниң болгаш күрүненин мурнунга бодунуң хүлээлгезин медереп билбес чорук эвээш эвези-биле көстүр.

Үргүлчү хоочурап арагалаар чорук янзы-бүрү нерви аарыгларынга чедирер. Оларның эң нептергейлери болза: белая горячка, корсаковтуң психозу болгаш эмин эрттир арагалаашкын болур.

Белая горячка—элээн каш хонуктарның дургузунда (5—8 хонуктарда) үргүлчүлеп арагалаанының түңнелинде тыптыр. Аарыг кижиниң (арагачының) көөр, дыңнаар, чыт билир медерели сулараар. Чижээ, аарыг кижиниң кулаанга үргүлчү-ле ыр, музыка, чугаалар, алгы-кышкы дыңналыр, карааңга танцылаашкын, шош-содаа көстүр дээш өске-даа ындыг үүлдер коргуушкун-биле үдетиннер: ооң кырынче чылан союп олурар, боостааладып турган ышкаш сагындырар. Ооң-биле холбаштыр, ол кижи ыыткыр катырар, ырлаар, танцылаар апаар. Ооң шимчээшкини чамдыкта камгаланыр азы халдакчы характерлиг болур. Уйгу үрелир, удувастаар азы хемчээл чок үргүлчү удуур.

Белая горячка медерелдиң өскерлири-биле үдетинер, кайнаар бар чыдарын ол кижи билбес, эртенни кежээ дээр, хүндүстү дүне дээр. Аарыгның эгезинде угаанын ышкынып, билиместеп кээп дүжер таварылгалар туруп келир. Белая горячканың үезинде мага-боду, хол, буду, дылы сирлеп кавылап, тыртта бээр, эьт изиир, аксындан көвүк төктүр, судалы дүргедээр апаар. Белая горячканың тырттар чоруунуң чидиг байдалы 3—5 хүннүң дургузунда үргүлчүлээр. Араганы ижериниң өлүрү 10 хуу чеде бээр, ол колдуунда чүректиң ажыл чорудулгазының баксыраанындан болур.

Эмин эрттир арагалаашкын—хоочургай арагалаашкынның база бир хевири болгаш үргүлчү арагалаашкынның түңнели болур. Аарыг кижи, шоолуг эвес кызыл арага азы стакан чыгыы пиво ижипсе-ле, оон элээн каш хүннерни улаштыр, колдуунда 5—8 хүннерде, үргүлчү арагалааш чоруп бээр.

Эмин эрттир арагалаашкынның соонда арага үүлүнге хөңү чок апаар. А ооң соонда база катап үргүлчүлеп эгелээр. Ооң уламындан акыдыралынга-даа, ажылынга-даа хөөн чоктанып, арагаже хандыкшааш чоруп бээр.

Корсаковтуң психозу—арага психозунуң эң аар хевири болур. Ол аарыгны орус эртемден, нерви эмчизи С. С. Корсаков өөренип тыпкан, ынчангаш ол аарыгны ооң адыбиле адаан. Ол аарыг хоочурап арагалаашкынның, чүнүн-даа мурнунда белая горячка болгаш эмин эрттир арагалаашкынның түңнели болуп тыптыр.

Ооң кол демдектери болза, аарыг кижиниң угааны ээдергей апаар: чаа-ла чугаалап олурган чүвезин, кылып турган ажылын, чемненип олурганын уттуптар, шаг-үени, турган черин уттуптар дээш өске-даа. Ажылдаар аргазы чоорту кошкаар.

Корсаковтуң психозу, хоочурап арагалаар чоруктуң өске хевирлери ышкаш, чоорту эгелээр. Бир эвес арагалап чоруп берзе, аарыг уламан ханыйлан-ла турар, а ооң шуут сталаан болза, чиде бээр. Хоочурап арагалаар чорук кандыг-бир чадазынга турда, эмнээрде ниити байдалдарны барымдалаар: чүнүн-даа мурнунда аарыг кижини орунга шимчетпейн чыттырар херек, а эмнелгеге чыттырар болза мырыңай эки. Ийиде, шынгыы хайгаарал херек, чүге дизе, ылаңгыя белая горячка үезинде аарыг кижи калчаарап, тояап чоруурунга чүткүлдүг апаар. Үште, аарыг кижиге арага үүлүн шуут ижиртпес, ону арага чоогунче чагдатпас болза чогуур. Чүректиң ажыл-чорудулгазынче улуг кичээнгейни салып, демдектерин барымдаалап, ниити быжыглаар эмнээшкиннерни чорудар. Сөөлгү үеде арагалаар чоруктy үргүлчү үзүктелчок удудуп турган эмнээр арганы совет медицина хереглеп турар.

Арагалаар чорукка удур, баш бурунгаар ону болдурбазының хемчеглерин ап чорудары улуг рольдуг болур. Бо талазы-биле араганың хоразының дугайында, күш-ажылга болгаш культурлуг амыдыралга шын чаңчыгарының дугайында тайылбырмассалыг, кижизидилгелиг хемчеглерни ап чорудары чугула.

Ажылчы чоннарның коммунистиг кижизидилгезинге хора чедирип болур арагалаар чорук-биле демисел болза, кижилериң медерелинде капитализмниң артыышкыннары-биле демиселдиң чугула кезии болур. Арага аарыындан чайлаар чорук, ыры биске билдингир.

Араганы ижерге хоралыг деп билген, шынгыы характерлиг, тура-соруу күштүг кижи араганың хоралыг саңлдарындан чогуур үезинде чайлап болуру чугаажок.

Эмчи **В. ПУДОВ.**

Мал чемин шыңгыы камгалаар

Кызыл районнуң «Бай-Булуң» көдээ ажыл-агый артели 1953 чылда сиген белеткелиниң планын үүгле 70 хуу күүсеткен. Колхоз сиген планын күүсетпээн хирезинде-ле ол эвээш сигенин эки камгалаар, камныг чарыгдаар дугайында сагыш салбайн турар.

Ооң түңнелинде Бай-Булуңда 2 сараатты мал төндүр чиген. Чамдык сигеннерни оорлап, машинага чүдүрүп чоруп турар. Колхозчуларның иштинден Бүлчүң, Бадракеев олар сигенни оорлап садып турар болгаш чамдык колхозчулар малга кайы хамаанчок чидиртип турар.

Ниитиниң малынга белеткээн сигенни амдыгааштан ынчаар төтчеглеп турары окта болбас. Бар сигенниң учёдун тодаргай кылгаш, шынгыы камгалалга тургузуп, айлап чарыгдаарының графигин сагып күүседири негетинип турар.

М. АЛЕКСАНДР.

1954—1955 өөредилге чылынга

Улуг-Хем районнуң Хайракан эге школазының 1954—1955 өөредилге чылында одаар ыяжын Калинин аттыг колхозтуң Середору биле Баян-оолга удуртурган, 40 кижи составтыг ийи бригадазы белеткеп эгелээннер.

Декабрьның 1-ден 19-ка чедир 300 кубометр ыяшты хап тургускан болгаш школаның 1954—55 өөредилге чылында оттулар 600 кубометр ыяжын чоокку үеде доозар деп сорулга-биле социалистиг чарыш салып алган ажылдап турарлар.

М. БАГАЛДАЙ.

Корей улус чурттун улус ажыл-агыйын чедиишкинниг катап тургузуп турар

Туюлунга чедир чепсегленген америк эжелекчилерге удур корей улустун маадырлыг демисели ооң алдарлыг тиилелгези болуп доозулган.

Америк эжелекчилер дайын чорударының кажан-даа көстүп көрбээн үрегдекчи аргаларын ажыглап турган. Олар чалбыышталдырар чепсек-биле бүдүн хоорайларны болгаш суурларны өртедип, он-он болгаш чүс-чүс фабрикаларны, заводтарны, шахталарны болгаш рудниктерни узуткааннар.

Корей Улус-Демократтыг Республиканың улус ажыл-агыйын катап тургузарының болгаш хөгжүдериниң улуг херээн боттандырарынга улуг бергелер база таваржып турар.

Ынчалза-даа корей улус чедиишкиннер чедип алырынга бүзүрелдиг, чүге дизе, ону Кореяның Күш-ажылчы партиязы баштап турар, чүге дизе, Совет Эвилелиниң, Кыдат Улус Республиканың болгаш социалистиг лагерьниң өске-даа чурттарының талазындан хүн-бүрүнүң дузаламчызын ап турар.

Кореяның үрегдетирген ажыл-агыйын катап тургузарынга ССРЭ-ниң чазаа бир миллиард рубльди бээрин шиитпирлээн дугайында медээ корей улусту канчаар-даа гажок өөрткен.

Садоннуң бригет заводунуң чаартыкчы ажылчыны Рю Ен Се заводка болган митингиге чүве чугаалаваш, ол болуушкунга холбаштыр мынча дээн: «Совет улус бисти үгле япон империализмниң колониалдыг дарлалындан хостаткан эвес, харын база бай, хамаарышпас күрүнеи тургузары дээш демиселге дыка улуг ак-сеткилдиг дузаламчыны биске көргүзүп келген. . Бо хүн бо чаа өөрүшкүлүг медээ болза, үрегдетирген төрээн чуртунуң катап тургузуушкунунче кирген корей ажылчын аңгыга улуг күштү болгаш сорук киришкинни берип турар-дыр».

Пхеньяниң кыдыында туруп турар Накранри суурнуң тараачыны Ли Чун Гиниң шынчы сөстеринде корей тараачыннарның бодалы болгаш сеткил-сагыжы кончуг эки илереткинген.

Тараачыннарның митингизинге Ли Чун Гиниң медеглээни: «Бо хүнгү хүн болза, өөрүшкүнүң болгаш аас-кежиниң хүнү, аас-кежиктиг келир үеге чаа идегелдериниң төрүтүнген хүнү. Бузундуларның болгаш бомбалар онгарлап кааң шөлдериниң орнунга удавас чараш бажыңнар туруп, алдынналчак хевис ышкаш ховулар калбарып чатыр, ынчаарда бис бодувустуң маадырлыг күш-ажылывыстың үре-эртинезин ажаап алыр бис... Бедик дүжүт чедип алыр дээш бүгү күштеримни салып, көдээни катап тургузарынга карак-кызыл ажылдаарымны таңыраглап тур мен».

«Нодоң синмун» солуннуң айтып турары «Совет Эвилелиниң канчаар-даа аажок улуг акы-дуңма дузаламчызы болза, корей улустуң балыын экиртир амыдыралчы күш болуп турар. Ооң-биле кады ол дузаламчы болза, демократтыг тургузуну быжыглаар дээш Кореяны тайбың арга-биле катыштырары корей улустуң демиселинге үнелеп ханмас моральдыг деткимче болуп турар».

Улус ажыл-агыйын катап тургузары болгаш хөгжүдери дээш Корей Улус Демократтыг Республикада калбарган демисел болза, Ыраккы Чөөн-чүкке тайбыңны быжыглаарының херээнге улуг салыышкын, Корея талазы-биле чаа өнчүк-чөңгээни бодап турар америк агрессорларга болгаш оларның чалчазы—өлүрүкчү Ли Сын Манга улуг согуушкун болуп турар.

Кореяга боолаашкынны соксаткаными баштайгы хүннеринде-ле шахтёрлар, фабрикаларның болгаш заводтарның ажылчыннары, демир-орукчулар болгаш тудугжулар катап тургузуушкун ажылдарынче улуг хей-аттыг киргеннер.

Корей демир-орукчулар демир оруктуң үрелген оруктарын болгаш көвүрүглерин дүрген катап тургузар дээш патриоттуг чарышты калбартканнар. Чижээ, эң-не кыска хуусаада Ресоган хемни кежилдир дөрт чүс метр демир орук көвүрүүн катап тургускан, ол чорук улус ажыл-агыйынга улуг ужур-дузалыг Синма—Кэсон шугумунга хонукта үзүктел чок шимчээшкинни катап чорудар арганы берген.

Демир-орукчу тудугжулар Пхеньян вокзалының улуг делгем бажыңын хүл-ыйба кылдыр өртенген черге каш-ла хүннерде тудуп тургусканнар.

Үш чылдарда үзүктелиишкиниң соонда бүгү Корей Улус-Демократтыг Республикага пассажир поездилер август 5-тен эгелеп доктаамал чоруп эгелээн. Ол хүнде Пхеньяндан поездилер соңгу порт Надинче, өлүм чок Вонсанче болгаш дайзының эжелелинден хосталган Кэсонче чоруткулаан.

Ли Ге Хан кол инженер болуп турар машина тудуушкунунуң заводунуң ажылчыннары боттарының бүдүрүлгезин катап тургузарын эгелээн. Демир эзилдирер болгаш кадырар печкаларны ажыглалга дүрген киирерин көрүп турар ажылдарның планы чогаатынган.

Чуртта катап тургузуушкун ажылдарының улуг хемчээли тудуг материалдарын хөйү-биле негеп турар.

Пхеньянның кыдыында амгы үениң дерилгелери-биле чепсегленген улуг тууйбу заводун совет тууйбу заводтарының хевири-биле кылып турар. Ол бүдүрүлге чери тууйбуну чылда чүс миллион чедир кылып үндүрер. Өртедир печка бир угда бир миллион ажыг тууйбу бээр.

Корей улустуң алдарының хоорайы —Пхеньян чурттуң эң чараш хоорайы болур. Найсылалды катап тургузарының болгаш эде чаартырының кол планын КУДР-ның чазаа бадылаан. Пхеньянның кудумчуларында ам күщ-ажылчы амыдырал хайныгып турар. Пхеньянның муң-муң чурттакчылары тудуушкун ажылдарынче хүннүң-не үнүп турар. Күрүненің опера театрының тудуушкуну эгелеп турар. Хоорайның кол шугуму—Сталин аттыг проспектиде албан черлериниң болгаш чурттал-ганың дөрт-беш каттарлыг бажыңнары тургустунуп турар. Проспектиниң ортузунга албан черлериниң бажыңнары, төөгү музейиниң, уран-чечен галлереяның болгаш өске-даа черлерниң өндүр улуг бажыңнары долганган төп шөл турар.

Бирги ээлчегде Ким Чак аттыг металлургия заводун, Нампхо хоорайда кан шуткуур заводту, Сынхориде цемент заводун болгаш Супхуннуң суг күжү-биле ажылдаар электри станциязын катап тургузарын эгелээр деп КУДР-ның чазаа шиитпирлээн. Ол бүдүрүлгелер болза, дайынның үрегдээни экономиканы дүрген катап тургузарының болгаш индустрияны моон ыңай хөгжүдериниң кол сууру болур. Супхуннуң суг күжү-биле ажылдаар электри станциязы келир чылын электри энергиязын амгы үеде берип турарындан үш катап хөйү бээр деп турар. Станцияның эң улуг генераторларының бирээзиниң септелгези ам доозулган.

Көдээ ажыл-агыйны чогуур санныг минералдыг удобрениелер-биле хандырар төлээде, бирги ээлчегде Хыннамның химия заводун катап тургузарын КУДР-ның чазаа шиитпирлээн.

Пөс-таавы үлетпүрүнүң бүдүрүлгелериниң катап тургузуушкуну болгаш чаа бүдүрүлгелерниң тудуушкуну чедиишкинниг чоруп турар. Пак Сун Сектиң директорлап турары торгу аргыыр фабрикада катап тургузуушкун болгаш цехтерниң механизмнер-биле дерилгези дооступ турар, ам бедик шынарлыг торгу пөстерни кылып үндүрерин таарыштырып турар. Аъш-чем үлетпүрүнүң бүдүрүлгелери туттунуп болгаш калбарып турар.

* * *

Мурнуку Кореяда байдал оон сыр өске болуп турар, ында Ли Сын Манның дээрбечи бөлүү болгаш чуртту шуут хоозураткан Уолл-стриттен кожайлар тергиидеп турар.

Соңгу-корей парлалганың медээзи-биле алырга, америк империалистер Мурнуу Кореяны шериг турар чер болдуруп, Мурнуу Кореяда 50 хоорайларны болгаш 12.460 көдээ суурларны үрегдээн болгаш өртеткен. Сеулда 785 бүдүрүлгелерни олар үрээннер.

Мурнуу Кореяның чалча «чазааның» чарлаан долу эвес медээзи-биле безин алырга, дайын үезинде америк агрессорлар Мурнуу Кореяга 5 миллиард доллар түүнүг когаралды таварыштырган. Даштыкы эжелекчилерниң болгаш оларның лисынманчы чалчаларының дээрбедекчи политиказы Мурнуу Кореяның көдээ ажыл-агыйынга ядараашкынныг саълдар халдавырны чедирген. 1951 чылда чуртка ристиң дүжүдү дайын мурнундагы чылдардан 20 хуу кызырылган болза, 1952 чылда база катап 50 хуу эвээжээн.

Мурнуу Кореяның хоорайларында болгаш суурларында аш болгаш түреңги чорук киткеп турар. Аъш-чемниң өртектери хөй катап өскен. Лисынманчы «чазактың» социал херектер министерствозу дээр черниң кызырган саны-биле безин алырга 1953 чылда бараааннар өртектери 1947 чылдыындан 60 катап улуг болган.

Чуртта ядараашкынны лисынманчы чашпаалар чажырып шыдавас апарган. «Чаю сеге» чижектиг реаксылыг солун безин Мурнуу Кореяда бир миллион тонна чыгыы тараа продуктулары четпес болуп турарын миннир ужурга таварышкан. Ол хире санныг продуктуларны чуртче киирерингe 160 миллион доллар негетинип турар. Ынчалза-даа бистиң чазаавыста доллар чок, бар-даа болган болза, транспорт херекселдери чогундан продуктулар киир сөөртүп алыры дөмей-ле болдунмас деп ол солун бижип турар.

Мурнуу Кореяның чону ядарап турда-ла Ли Сын Ман чонну дээрбедээрин үргүлчүлеп турар. Тараачыннардан 265 янзы дорт болгаш доора үндүрүглерни, ооң иштинде «ниити хереглелге рис», «эрге-чагырганың чер-черде административтиг органнарының чарыгдалдарын дуглаарынга үндүрүг» болгаш өске-даа ол чижектиг үндүрүглерни хавырып турар.

Лисынманчы «чазактың» адакы болгаш үстүкү дүжүметтериниң арызында улусчу хөреңгилерни самчыгдаар, хээли алыр, чижең садыг кылыр болгаш албанның хөреңгизин оорлаар чоруктар массалыг болуп турар. Ли Сын Ман боду дээрбедээшкин-биле болгаш чижең садыг-биле эрткен чылын 60 миллиард вон акшага баяан деп «Минчжу чосон» солун медээлеп турган.

Аш өлүмүнге чедир дээрбедедип ядараан тараачыннар кестинди хлеб тып чиир дээш боттарының көдээлерин каггаш чоруур ужурга таваржып турар. Лисынманчы «чазактың» чер ажылының министриниң миннишкини-биле алырга, амгы үеде Мурнуу Кореяда дүрген дуза көргүзери негетинип турар чоннуң саны 9,5 миллион кижи чедип турар.

Кореяның мурнуу чүгүнде бөдүүн кижилерниң хилинчектениишкининиң дугайын чугаалап турар чүүлдү «Сеул синмун» деп мурнуу-корей солун чоокта чаа парлап үндүрген. Ол чүүлде чугаалап турары: «Мурнуу Чол можунуң Дансен уездизиниң Мяхвадон суурунга тараачын Цой Юн Дя аштан хилинчектениишкинге шыдашпайн мышьяк ишкеш, боду өлүртүнген. Ооң кадайы болгаш дөрт уруглары ооң соонда каш хонганда аштап өлгеннер». Ындыг чоруктар Мурнуу Кореяда хүн-бүрүде болуп турар болгаш оларның саны хүннүң-не өзүп турар.

Кореяга тайбыңчыдылгага ат салганының соонда америк чагырыкчы бөлүктер Мурнуу Кореяга «бот-боттарын камгалажыр дугайында керээни» дөгээрин далашканнар. Ол керээ Мурнуу Кореяны америк чепсектиг күштериниң шериг базазы кылдыр хуулдуруп турар. Ли Сын Манга чаа хээлини аазаан, ол дугайын америк парлалга Мурнуу Кореяга АКШ-тың чаа «дузаламчызы» кылдыр алгырып турар. Ол хээлини кандыг үүлге дузаламчы кылдыр берип турарын моон адаанда фактылар чугаалап турар. «Чосон ильбо» солуннуң медээзи-биле алырга, АКШ-тың берип турар кол хөреңгилерин (70 хуу чыгыызын) стратегтиг тудугларга, чазаглыг оруктар болгаш демир оруктар тудуушкунунга, порттарны алгыдарынга болгаш АКШ-тан шериг хереглелиниң чиэдин киирип алырынга ажыглаар деп лисынманчы «чазак» шиитпирлээн. Үлетпүрүү «катап тургузарынга» хөреңгилерниң үүгле 28 хуузун дөзевилеп турар.

Катап тургузуушкун деп чагдынып алгаш, Мурнуу Кореяның үлетпүрүнүң бүгү-ле кол адырларын америк монополиялар эжелеп алган. Соңгу-корей парлалганың медээзи-биле алырга, американнар электри ниитилели дээр ниитилелди тургускаш, электри станцияларын холунга киирип алган. Америк монополистер цефть кампаниязын болгаш далай оруунуң ниитилелин тургузуп алганнар. Канвон можуда вольфрам казар Сандон деп улуг рудниктер болгаш Соңгу Кенсан можуда Тарсен деп рудниктер, он улуг алдын уургайларын, чугула хөмүр даш уургайларын «күрүне» бүдүрүлгелери болдуруп, кады ажыглажылга деп алгаш, американнарның холунга шилчидип берген.

* * *

Корей Улус-Демократтыг Республиканың экономиказын катап тургуспушаан, корей улус бодунуң төрээн чуртун катыштырары дээш, корей айтырыгны тайбың арга-биле шиитпирлээри дээш демисежип турар.

Бүгү депшилгелиг кижи төрелгетен корей улуска деткимче көргүзүп турар болгаш бодунуң алдарлыг төрээн чуртун чечектелдирер дээш корей улустуң демиселинге чаа-чаа чедиишкиннерлиг болурун күзеп турар.

Г. ЕГОРОВ.

Кыдатта улус төлээлекчилериниң чер-чер хуралдарынга соңгулдалар

ПЕКИН. Синьхуа агентилелиниң корреспондентизиниң дыңнадып турарын ёзугаар алырга, Тяньцзиниң бүгү-ле 414 соңгулда участоктарында улус төлээлекчилериниң чер-чер хуралдарынга депутаттар соңгулдалары доозулган. Соңгукчуларның 95 хире хуузу соңгулдаларга киришкен. Ам улус төлээлекчилериниң район хуралдарының баштайгы сессияларын чыылдырарынга белеткелчоруп турар. Чаа соңгутурган депутаттарның аразында: ажылчыннар, бүдүрүлгениң мурнакчылары, тараачыннар, күрүне албан черлериниң албан-хаакчыттары, башкылар, студентилер, чогаалчылар, чурукчулар, инженерлер, эмчилер болгаш биче националдарның төлээлекчилери бар.

(СЭТА).

Герман Демократтыг Республика-биле Барыын Германияның аразында садыг дугуржулгазы

БЕРЛИН. АДН агентилелиниң дамчыдып турары-биле алырга, Герман Демократтыг Республика-биле Барыын Германияның аразынга болган чугаалажыышкыннарның түүнелинде 1954 чылда бот-боттарынга бараааннар солчурунуң дугайында дугуржулга чедип алдынган деп ГДР-ниң иштики болгаш даштыкы герман садыының министерствозу медээлээн. ГДР-биле Барыын Германияның аразынга бараан солчуушкуну 1953 чылдың деңнелиниден 1954 чылда 34 хуу улгадыр.

(СЭТА).

Мосаддыктың херээниң талазы-биле суд чорудулгазы

ПАРИЖ. Фран Пресс агентилелиниң Тегеранда корреспондентизиниң дамчыдып турарын ёзугаар алырга, Иранның эргидеги премьер-министри Мосаддык үш чылда карабажынга шиитирген. Иран армияның эргидеги кол штабының начальниги армия генералы Рияхи 2 чылда карабажынга шиитирген.

(СЭТА).

Эң күштүг конькичилерниң маргылдаазы

„Динамо" коллективиниң тиилелгези

СВЕРДЛОВСК. Декабрь 22-де эки-тура спорт ниитилелдериниң конькичилериниң команда талазы-биле бүгү-эвилел маргылдаазы доозулган. Маргылдаага чурттуң 100 ажыг эң эки маңнаар конькичилери киришкеннер.

Сөөлгү хүнде 1000 болгаш 3000 метр хемчээлдиг черлерге херээженнериң маргылдаазы болуп эрткен. 1000 метрге бирги черни 1952 чылда делегей чемпиону, спорттуң алдарлыг мастери Л. Селихова («Зенит») алган. 3000 метрге ол ышкаш Л. Селихова эң эки маңнаан.

Дөрт дистанцияларга болган маргылдааларга бирги черни Л. Селихова алган. Ийиги черни О. Акифьев болгаш үшкү черни Х. Щеголеева олар алганнар.

Дөрт хонукта үргүлчүлээн шиитпирлиг спортчу демиселге «Динамо» ниитилелиниң коллективи тиилекчи болуп үнген.

(СЭТА).

Харыысалгалыг редактор Д. О. БЕГЗИ.

1954 чылда

„ШЫН" СОЛУННУҢ

чагыдылгазын хүлээп ап турар.

Чагыдылганы „Союзпечатьтың" Кызыл хоорайда болгаш районнарда салбырлары, харылзааның салбырлары болгаш агентилери, почтальоннар, а ол ышкаш бүдүрүлгелерде болгаш албан черлеринде, колхозтарда, совхозтарда болгаш МТС-терде база өөредилге черлеринде чагыдылга талазы-биле хөй-ниити төлээлекчилери хүлээп ап турар.

ЧАГЫДЫЛГАНЫҢ ӨРТӘӘ:

12 айда—52 рубль 20 копеек.
6 айда—26 рубль 10 копеек.
3 айда—13 рубль 05 копеек.

Неделяда 5 үнер.

Мооң-биле кады областың:

„Тувинская правда", „Тыванын аныяктары—Молодежь Тувы", „Сылдысчыгаш"

солуннарының чагыдылгаларын база хүлээп ап турар.

КИЖИ БҮРҮЗҮ ЧАГЫДЫЛГАЛЫГ ТУРАРЫНЧЕ! СОЛУННАРНЫ ЧОГУУР ӨЙҮНДЕ ЧАГЫДАРЫНЧЕ ДАЛАЖЫҢАР!

„Союзпечать".

Индияның хөй-ниитизи делегейниң Сталинчы шаңналын Сахиб Синг Сокхейге тывысканын байырлап турар

ДЕЛИ. Индияның хөй-ниитизи тайбыңның бүгү-индий чөвүлелиниң оралакчы даргазы, индий парламентиниң штаттар чөвүлелиниң депутаты, генерал-майор Сахиб Синг Сокхейге «Улустар аразынга тайбыңны быжыглаары дээш» делегейниң Сталинчы шаңналын тывысканының дугайында медээни кайгамчык улуг өөдүрлүүшкүн-биле уткаан.

Бүгү-ле политиктиг угланыышкынларның парлалгазы ол дыңнадыгны эң-не көскү черлеринде парлап, Индияның тайбың дээш шылгарангай демиселчизиниң чуруун база киирип турар.

(СЭТА).

Делегейниң Сталинчы шаңналын Говард Фастка тывысканы-биле ооң медеглели

НЬЮ-ЙОРК. «Нью-Йорк Таймс» солуннуң дыңнадыын ёзугаар алырга, Говард Фаст «Улустар аразынга тайбыны быжыглаары дээш» делегейниң Сталинчы шаңналын аңаа тывысканының дугайын дыңнаваш, мынча деп медеглээн. «Бо дээрге, бистиң үевисте кижиге тыпсып болур эң улуг алдар-дыр. Бо шаңнал тайбың дээш улам ыңайгы демиселге идиг болуп, бистиң чуртувус-биле өске бүгү чурттарның аразынга бот-боттарын билчир, тайбың харылзаалар болгаш бот-боттарын хүндүлежир чорук туруп болур дээрзин ол шаңнал бүзүредип шыдаар деп чүвеге мен шуут-ла идегеп болур мен».

(СЭТА).

АДА-ИЕЛЕР!

Бодуңарның уругларыңарга кичээнгейлиг болуңар!

Уругларның боостаа, баш аарыыр болгаш температуразы улгадыр, шагзыраар, аакталыр чоруктары тыптып келгенде

Эмчиге дораан-на чедириңер!

Уругларның халдавырлыг аарыглары мынчаар тыптып болур: скарлатина (боостаа аарыы), дифтерия, воспаление легких (өкпениң дегдиринишкини), дизентерия (ижин аарыы) болгаш өскедаа аарыглар тыптырындан, ынчангаш ол аарыглардан уругларыңар камгаланар.

Тыва областың санитар-чырыдыышкын Бажыңы.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажың 7. ТЕЛЕФОН НАРЫ: Харыысалгалыг редакторнуң 3—62, харыысалгалыг редакторнуң оралакчы эмнинг, партийни амыдырал, культура болгаш амыдырал киллистериниң—3—88. Харыысалгалыг секретарының 3—68, пропаганда болгаш агитация, көдээ ажыл-агый, улустуг болгаш транспорт, чагаа киллистериниң 4—98, иштики информация, бухгалтерияның—3—65.

ТС2679. Культура эргелелиниң типографиязы